

PRÁVNICKÁ FAKULTA
UNIVERZITY KARLOVY V PRAZE

Katedra občanského práva

RIGORÓZNÍ PRÁCE

**PRÁVNÍ ÚPRAVA MAJETKOVÉHO SPOLEČENSTVÍ
MANŽELŮ**

Jméno zpracovatele: **Mgr. Alois COUFALÍK**

Praha, březen 2007

Prohlašuji, že jsem tuto rigorózní práci zpracoval samostatně a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Luhačovicích 7. března 2007

Alois Coufalík

OBSAH:

1. Úvod.....	5
2. Historický exkurz.....	6
2.1. Vliv římského práva	6
2.2. Majetková práva muže a ženy v manželství podle starých právních úprav.....	8
2.3. Majetkové poměry manželů dle obecného zákoníku občanského z 1811.....	9
2.3.1. Obecně o majetkových poměrech manželů.....	9
2.3.2. Svatební smlouvy.....	10
2.3.3. Věno.....	10
2.3.4. Obvňování.....	11
2.3.5. Jitřní dar.....	11
2.3.6. Společenství statků.....	11
2.3.7. Vdovský plat.....	12
2.4. Závěr.....	12
3. Právní úprava podle zákona č. 265/1949 Sb.....	14
3.1. Úvod.....	14
3.2. Vznik a rozsah zákonného majetkového společenství.....	14
3.3. Hospodaření se společným jměním.....	15
3.4. Zánik zákonného majetkového společenství a jeho vypořádání.....	16
3.4.1. Zánik.....	16
3.4.2. Vypořádání.....	16
3.4.3. Rozhodovací praxe soudů.....	17
3.5. Závěr.....	18
4. Právní úprava podle z. č. 40/1964 Sb. občanský zákoník.....	20
4.1. Úvod.....	20
4.2. Vznik a rozsah bezpodílového spoluvlastnictví manželů (dále BSM).....	20
4.3. Hospodaření s majetkem náležejícím do BSM.....	21
4.4. Zánik BSM a jeho vypořádání.....	22
4.4.1. Zánik.....	22
4.4.2. Vypořádání.....	23
4.4.3. Judikatura.....	24
4.5. Závěr.....	31
5. Novelizace právní úpravy majetkového společenství manželů do roku 1998.....	33
5.1. Novela provedená zákonem č. 131/1982 Sb.....	33
5.1.1. Obecně o novele z. č. 131/1982 Sb.....	33
5.1.2. Dílčí dohody o vypořádání zaniklého BSM.....	34
5.2. Novela – zákon č. 509/1991 Sb.	34
5.2.1. Obecně o novele z. č. 509/1991 Sb.	34
5.2.2. Nová úprava § 143 o. z.	35
5.2.3. Nové ustanovení § 143a o. z.	35
5.2.4. Nové ustanovení § 148a o. z.....	36
5.2.5. Úprava vlastnictví k pozemkům.....	37
5.3. Novela zákonem č. 264/1992 Sb.....	38
5.4. Závěr.....	39
6. Platná právní úprava.....	40
6.1. Obecně o novelizaci o. z. provedené zákonem č. 91/1998 Sb.....	40
6.2. Vznik a rozsah SJM.....	41
6.2.1. Úvod.....	41
6.2.2. Zákonné vymezení SJM.....	41

6.2.2.1. Majetek nabytý za trvání manželství.....	42
6.2.2.2. Majetkové vztahy uvnitř manželství.....	46
6.2.3. Smlouvy podle ust. § 143a o. z.....	49
6.2.4. Změny rozsahu provedené soudem.....	51
6.2.5. Spory o rozsah SJM.....	53
6.2.6. Závěr.....	53
6.3. Hospodaření se SJM.....	53
6.3.1. Společné užívání SJM.....	53
6.3.2. Záležitosti běžné a ostatní při správě společného majetku.....	54
6.3.3. Souhlas k podnikání.....	56
6.3.4. Závazky.....	56
6.3.5. Pasivní a aktivní solidarita.....	57
6.3.6. Odchylná úprava správy SJM.....	57
6.4. Zánik SJM.....	58
6.4.1. Zánik SJM.....	58
6.4.2. Období mezi zánikem SJM a jeho vypořádáním.....	60
6.5. Vypořádání SJM.....	61
6.5.1. Velikosti podílů.....	61
6.5.2. Způsob vypořádání.....	63
6.5.2.1. Vypořádání dohodou.....	63
6.5.2.2. Vypořádání soudem.....	67
6.5.2.3. Vypořádání ze zákona.....	68
6.5.3. Závěr.....	70
6.6. Obnovení SJM.....	72
7. Aplikační praxe soudů týkající se vypořádání SJM.....	73
7.1. Vypořádání SJM soudním rozhodnutím.....	73
7.1.1. Zásady soudního vypořádání.....	73
7.1.2. Některé procesní otázky soudního vypořádání.....	75
7.2. Judikatura soudů o vypořádání SJM.....	77
7.3. Závěr.....	81
8. Úvahy de lege ferenda.....	82
9. Závěr.....	84
Seznam použité literatury.....	86
Právní předpisy	88

1. Úvod

Tématem práce je právní úprava majetkového společenství manželů. Jde o problematiku velice důležitou, neboť rodina žijící v manželství není jen osobním společenstvím, ale je důležitou ekonomickou jednotkou s vazbami nikoli jen dovnitř rodiny, ale s mnohými vazbami ven na okolní společnost. Proto je potřeba chránit a tedy právně upravit nejen zájmy manželů, ale též práva jiných subjektů, a o toto by měla právní úprava usilovat.

Úprava majetkového společenství manželů se netýká jen práva občanského, ale zásadně i práva rodinného, neboť rodina má své materiální potřeby, vždyť v § 19 zákona o rodině stanoví: „O uspokojování potřeb rodiny jsou povinni pečovat oba manželé podle svých schopností a majetkových poměrů.“ Úprava majetkového společenství manželů zasahuje i do práva pracovního, práva sociálního zabezpečení i do oblastí veřejného práva. Je proto nanejvýš žádoucí, aby právní úprava majetkového společenství manželů nebyla rigidní, ale aby umožňovala manželům upravit své majetkové poměry v souladu s jejich individuálními potřebami při současné ochraně zájmů třetích osob a aby byla schopna obstát dlouhodobě i přes vývoj společenských a ekonomických vztahů. To může zaručit jen velmi dobrá právní úprava, která bude v převážné míře dispozitivní, postavená na zásadě rovnosti muže a ženy v manželství, na požadavku stejné životní úrovně manželů, pracující s přesnými pojmy.

V práci bych rád zmapoval cestu, jakou se ubírala právní úprava majetkových záležitostí v manželství od nejstarších úprav po současnou, jak odrážela vývoj celé společnosti, měnící se postavení ženy v manželském svazku reagující na změnu politických, sociálních a ekonomických vztahů.

2. Historický exkurz

2.1. Vliv římského práva

K vývoji právní úpravy majetkových vztahů mezi manžely nepochybně přispělo římské právo. Římské právo rozlišovalo manželství přísné, označované jako *matrimonium cum manu* a manželství volné, označované jako *matrimonium sine manu*. V manželství přísném dochází k předání nevěsty do rukou manžela. Žena se stává členem rodiny, ve které se nachází v postavení dcery a ke svým dětem v pozici sestry. Manželka neměla vlastní majetek a co nabyla, nabyla pro manžela. Pokud byla žena v období před svatbou v postavení *sui iuris* (např. vdova), ztrácela svůj majetek ve prospěch otce rodiny. Po vstupu ženy do manželství volného se její situace nezměnila. Pokud byla již dříve osobou *sui iuris*, zůstala jí i nadále. Byla hlavou vlastní rodiny, její byl rovněž majetek. Pokud byla osobou *alieni iuris*, zůstala v moci svého otce. Otec ji mohl kdykoliv manželovi odejmout a povolát ji zpět do svého domu, čímž by došlo ke zrušení manželství. Manželství volné nezakládalo žádné majetkové společenství. Muž jako hlava rodiny nesl veškeré náklady spojené se založením rodiny a byl povinen své manželce a dětem poskytovat přiměřenou výživu.¹ Na oplátku žena manželovi přinesla určitý podíl na majetku svého otce (podíl na budoucím dědictví), jednalo se zároveň o příspěvek na výdaje manželského života. Věno tedy vzniklo již v období manželství přísných. Zvyk zakládání věna se však rozšířil i do manželství volných. Při uzavření volného sňatku se žena právně neoddělila od své původní rodiny, a tak byla zároveň s věnem vyděděna. Věno mohl ustanovit nejen otec rodiny, ale i žena sama (osoba *sui iuris*), pokud měla vlastní majetek. Ten zahrnula do věna buď celý nebo si ponechala část stranou. Věno mohla založit i jakákoliv třetí osoba. Věno se stalo vlastnictvím manžela, který s ním následně mohl plně disponovat. Pokud byl však pod mocí otcovskou, přijímal věno a disponoval s ním tchán nevěsty. Za trvání manželství žena k věnu žádná práva neměla. Majetek nad rámec věna však ve vlastnictví manželky zůstával dál, žena s ním mohla disponovat a jej spravovat, bylo však obvyklé, že manželka správu přenechávala manželovi, který byl ze správy odpovědný. Povinnost vrátit věno při záni-

---

¹srov. Jaromír Kincel, Valentin Urfus: Římské právo: Panorama 1990

ku manželství nebyla od počátku automatická. Původně se nárok na vrácení musel domluvit již při vzniku věna. Nároky na vrácení mohli uplatnit i dědicové. Později se požadavek na vrácení věna stával běžnější, když stačila pouhá dohoda, že věno bude vráceno. Právní úprava věna se nakonec v římském právu vyvinula tak, že manželka měla obligační nárok na vrácení věna, pokud bylo manželství rozvedeno. Následně se vyvinula praxe, že věno bylo vráceno rozvedené manželce při rozvodu manželství vždy, i když jeho vrácení nebylo vymíněno. Zpětného vydání věna se často domáhalo žalobou – *actio re uxoriae*, kterou podával ten, kdo věno ustanovil. Právo na vrácení věna bylo osobním právem manželky, čili smrtí ženy zanikalo a po smrti manželky se muž stával vlastníkem věna. Vracel-li však muž ženě věno, měl za určitých podmínek nárok na srážky, a to za každé dítě $\frac{1}{6}$ celkového objemu, maximálně však $\frac{1}{2}$, za špatné mravy manželky mohl odečíst $\frac{1}{8}$ nebo $\frac{1}{6}$ podle závažnosti poklesku. Manžel si mohl též srazit z věna cenu věcí, které mu manželka ukradla.²

V justiniánském období věno zůstává majetkem manželky, již ne jejího manžela. Ten se stává po dobu trvání manželství pouze správcem majetku. Věno muselo být po zániku manželství komplexně vráceno, vrácení mohli požadovat i dědicové manželky. V tomto období existovala žaloba na vrácení věna *actio de dote*, kdy žena požaduje celé věno (stejně tak jako dědicové po její smrti), nejsou zde možné žádné srážky, ledaže by žena sama zavinila rozvod. Zaplacení určitých částek se mohl manžel domáhat pouze jinými žalobami. Právo na vrácení věna bylo pro ženu a její děti zajištěno generálním zástavním právem k majetku manžela.³

Římské právo též založilo domněnku vlastnictví v případě nejistoty, zda věc náleží muži nebo ženě. V pochybnostech platilo, že věc patří muži, pokud se neprokázal opak. Tato vyvratitelná domněnka byla obsažena i v obecném zákoníku občanském z roku 1811 a platila na našem území vlastně až do 31. 12. 1949.⁴

V římském právu rovněž existoval majetkový závazek manžela vůči manželce.

---

²srov. Jaromír Kincel, Valentin Urfus: Římské právo: Panorama 1990

³srov. Jaromír Kincel, Valentin Urfus: Římské právo: Panorama 1990

⁴srov. § 1237 o.z.o.

V předklasickém období se jednalo o drobná obdarování při vzniku manželství. Za vlády Konstantina žena při ovdovění nebo při bezdůvodném zapuzení manželem dostala určitou částku. V postklasickém období obdržela žena tento příspěvek pouze při bezdětném manželství, v opačném případě dostávaly tento majetek její děti. V justiniánském období byla snaha o propojení veškerého majetku muže a ženy, včetně věna a majetkového závazku manžela.

2.2. Majetková práva muže a ženy v manželství podle starých právních úprav

V období vlády Přemyslovců měla žena zprvu velmi malá práva a v podstatě byla otrokyní mužovou. Její postavení v rodině bylo posíleno tzv. Statuty Konrádovými. Obdobně jako v římském právu, platilo i podle zemského práva, že věno, které přinesla žena do manželství, připadlo po uzavření manželství muži, pokud věno přijal. Muž byl hlavou rodiny, měl zodpovědnost zabezpečit rodinu po materiální stránce. Žena byla tzv. „vězně svého muže“, neboť co nabývala, nabývala pro muže. Pokud muž věno od ženy přijal, tak jí musel zajistit na svém majetku tzv. obvěnění. Obvěnění náleželo do vlastnictví muže, ale po smrti manžela mohla ovdovělá manželka s obvěněním volně nakládat. V případě, že si manžel předem vymínil pro manželku zákaz s obvěněním nakládat, tak tato mohla po smrti manžela věno pouze užívat. Pokud manžel své manželce obvěnění nezřídil, ztrácel právo na její věno a po jeho smrti se věno manželce vracelo.

Obvěnění se zajišťovalo zápisem do zemských desek⁵ a mělo účinky vůči všem. Vázlo na vlastnictví jako věcné právo ve prospěch ženy a muž nemohl odejmout obvěnění jeho účelu. Žena, která nenabývala za manželství žádný majetek, měla touto právní úpravou zajištěné prostředky na svou výživu po manželově smrti. Kromě obvěnění připadaly do vlastnictví vdovy i další věci, a to podle obyčejového práva platného v té které oblasti Čech a Moravy, odrážející bohatství či chudobu kraje.

Žena přestala být v postavení „vězně svého muže“ na základě Vladislavského zřízení

---

⁵Effenberger, K.: Z historie rodinného práva – Věno

z roku 1500. Žena si mohla vyhradit svůj majetek pro sebe a volně s ním nakládat. Nadále vstup do manželství neměl na majetek manželů žádný vliv, každý nabýval majetek pro sebe a nakládal se svým majetkem podle své vůle. Žena přinášela již v té době do manželství výbavu a případně i věno. Výbavou byly věci osobní potřeby ženiny, případně obou manželů. Věnem se i tehdy rozuměl přínos v penězích. Pro případ, že by manžel zemřel dříve než manželka, byla tato zabezpečena tzv. věnem vdovským. Zvláštností mezi právními úpravami byla tzv. Vdovská třetina podle českého práva městského.⁶

V době, kdy české země patřily do Habsburské monarchie, se uplatňovaly v manželském právu německé právní zásady, které byly postaveny na základech římské právní úpravy, tedy systému odděleného jmění s možností založení majetkového společenství manželů.

2.3. Majetkové poměry manželů dle obecného zákoníku občanského z 1811

2.3.1. Obecně o majetkových poměrech manželů

Obecný zákoník občanský z r. 1811 upravoval majetkové poměry manželů až do 31. 12. 1949. Uzavření manželství nemělo na majetkové poměry manželů žádný vliv, neboť manželský svazek ještě nezakládal společenství statků mezi manžely. K tomu bylo třeba zvláštní smlouvy.⁷ Pokud manželé neuzavřeli zvláštní dohodu ohledně jejich jmění, tak si každý z manželů dál volně nakládal se svým jměním a ani závazky neměly charakter závazků společných. Na majetek nabytý jedním z manželů za manželství neměl druhý manžel nárok. Muž byl hlavou rodiny⁸ a jeho postavení se odrazilo v institutu vyvratitelných právních domněnek o nabývání majetku v době manželství a rovněž o správě ženina jmění v době manželství. Platila vyvratitelná právní domněnka, že v případě pochybností jmění nabyt za manželství manžel a dále

---

⁶Effenberger, K.: Z historie rodinného práva – Věno

⁷srov. § 1233 o.z.o.

⁸srov. § 91 o.z.o, který stanoví, že: „Muž jest hlavou rodiny. Jako takový má zvláště právo řídití domácnost, má však také povinnost poskytovat manželce podle svého majetku slušnou výživu, a ve všech případech jí zastupovati.“

právní domněnka, že žena svěřila svému manželovi správu svého majetku.⁹ V případě hrozícího nebezpečí škody nebo v jiných nutných případech mohla být manželovi správa jmění odňata. Manžel se také mohl bránit nepořádnému hospodaření své manželky a dokonce ji mohl dát prohlásit za marnotratnici.¹⁰

2.3.2. Svatební smlouvy

Obecný zákoník občanský umožňoval institutem svatebních smluv upravených v hlavě dvacáté osmé § 1217 a násl. o.z.o. smluvně upravit oddělené nabývání majetku tak, že svatební smlouvou mohlo vzniknout majetkové společenství manželů tzv. společenství statků. Společenství mohlo vzniknout na celé jmění nebo pouze na jeho část, ve smlouvě podrobně specifikovanou. Rozsah manželských smluv však byl velmi široký. Jejich předmětem bylo zejména věno, obvěnění, jitrní dar, společenství statků, správa a požívání vlastního jmění, dědická posloupnost nebo doživotní požívání jmění, poskytované pro případ smrti a vdovský plat.¹¹ K platnosti svatebních smluv byl třeba notářský zápis.¹²

2.3.3. Věno

Předmětem věna mohlo být podle ust. § 1227 o.z.o. všechno, co se mohlo zcizit nebo co se dalo užívat. Věno bylo odevzdáno muži, který ho za trvání manželského společenství mohl užívat včetně jeho přírůstků. Pokud byly věnem hotové peníze, postoupené pohledávky nebo věci zužitkovatelné, manželovi k nim náleželo plné vlastnictví. Nemovitosti zůstávaly ve vlastnictví ženy a muž na nich hospodařil, a to s výjimkou případů, kdy manžel převzal věno za určitou cenu a zavázal se vrátit dohodnutou peněžní částku.

Věno bylo zřizované rodiči, případně prarodiči, podle jejich vyživovací povinnosti. Pokud však nevěsta byla zletilá a měla vlastní majetek, bylo na ní a na ženichovi, jak se ve svatební smlouvě o věnu dohodnou. Nemanželská dcera mohla žádat věno jen

---

⁹srov. § 1237 o.z.o. a § 1238 o.z.o.

¹⁰srov. § 1241

¹¹srov. § 1217 o.z.o.

¹²zákon z 25. července 1871, č. 76 f.z.

po své matce. Dcera, která se provdala bez vědomí nebo proti vůli rodičů, ztrácela právo po rodičích věno požadovat. Pokud muž věno přijal, měl právo s ním hospodařit. Po smrti manžela připadlo věno zpět manželce, pokud ta již zemřela, připadlo věno jejím dědicům.

2.3.4. Obvĕnění

Institut obvĕnění podle § 1230 o.z.o. sloužil k materiálnímu zajištění ženy pro případ manželovy smrti. Šlo o majetek, který ženich nebo třetí osoba poskytli nevěstĕ k rozmnožení věna. Manželka za manželova života s věnem nakládat nemohla, ale po manželově smrti připadlo obvĕnění do jejího vlastnictví. Na poskytnutí obvĕnění nebyl právní nárok, ale rodiče ženichovi byli povinni poskytnout synovi výbavu přimĕřenou jejich jmĕní.¹³

2.3.5. Jitřní dar

Jitřním darem se nazýval dar, který muž slíbil dáti své manželce prvního jitra.¹⁴ Pro případ pochybností s odevzdáním slíbeného jitřního daru o.z.o. předpokládá, že byl manželce odevzdán v prvních třech letech manželství.

2.3.6. Společenství statků

Uzavření manželství ještě nezakládalo společenství statků mezi manžely. K tomu bylo třeba zvláštní manželské smlouvy. Společenství statků mezi manžely se zpravidla uzavíralo pro případ smrti. Poskytovalo druhému manželovi právo na polovinu majetku, které bylo předmĕtem společenství statků.

Svatební smlouva ve věci společenství statků mohla být uzavírána jak na celé jmĕní stávající, tak i na jmĕní nabyté za manželství. Výjimku tvořil majetek nabytý jedním z manželů dědĕním. I tento bylo možné nabýt do společenství statků, pokud to svatební smlouva výslovnĕ stanovila. V případě, že mělo být založeno společenství statků jen částečné, tedy nikoliv na celé jmĕní, ale pouze na určitou část, musel být

---

¹³ srov. § 1230 a § 1231 o.z.o.

¹⁴ srov. § 1232 o.z.o.

rozsah majetku spadajícího do společenství statků přesně specifikován, jinak byla smlouva neplatná.

V § 1236 o.z.o. byla zakotvena zvláštní úprava společenství statků týkající se nemovitostí. Právo druhého manžela k nemovitostem muselo být zapsáno ve veřejných knihách, aby bylo účinné vůči třetím osobám. Druhý manžel se tak stal oprávněným z věcného práva, jež vázlo na polovině předmětných nemovitostí. Manžel, jenž byl vlastníkem nemovitostí, nemohl o polovině, na které vázlo věcné právo druhého manžela, činit žádné opatření. Po smrti manžela připadla polovina nemovitostí do volné dispozice pozůstalému manželu. Za života vlastníka však oprávněný neměl nárok na užitky vložené poloviny. Ochranu věřitelů zajišťovalo ujednání, podle kterého nemohl být zápis do veřejných knih práva druhého manžela na újmu dříve zapsaným věřitelům. Takový věřitel mohl uspokojit svůj nárok i z části nemovitého majetku, na kterou měl nárok z věcného práva druhý manžel. V § 1234 o.z.o. byla stanovena pravidla pro vypořádání společenství statků, zpravila pro případ zániku manželství smrtí jednoho z manželů, nebo rozvodem, ale též pro případ zániku společenství statků v důsledku prohlášení konkurzu na majetek jednoho z manželů. Každému manželu náležela polovina společného majetku, přičemž před dělením měly být sraženy z majetku všechny dluhy.

2.3.7. Vdovský plat

Vdovským platem byla manželce zabezpečována výživa pro případ vdovství. Vdově náležel vdovský plat ihned po smrti, byl jí poskytován vždy na tři měsíce předem. Vdova na něho ztrácela nárok opětovným provdáním.¹⁵

2.4. Závěr

Úprava majetkových poměrů mezi manžely platná na území současné České republiky vycházela ze silného vlivu římského práva. Odrážela původní vládu muže nad ženou, která se projevovala nejdříve v ženě nemožnosti nabývat majetek, přes

---

¹⁵ srov. § 1242 o.z.o..

úpravu věna až po modernější úpravu odděleného nabývání majetku každým z manželů. Obecný zákoník občanský z roku 1811 vycházel při úpravě majetkových poměrů mezi manžely ze shodných principů, na kterých bylo postavené římské právo Justiniánských kodifikací. Tato na svou dobu velmi kvalitní právní norma podrobně upravovala zejména postavení rodiny, otce, matky, jejich dětí a pro případ potřeby stanovila práva a ukládala povinnosti rovněž prarodičům. Pokrokem byla podrobná úprava institutu svatebních smluv, podle kterých si nastávající manželé mohli smluvně upravit své majetkové poměry. Zvýšilo se postavení manželky v rodině i její práva na materiální zabezpečení v případě zániku manželství úmrtím manžela nebo rozvodem. Obecný zákoník občanský rovněž podrobně upravoval vztahy mezi rodiči a dětmi.

Tato právní norma však zcela neodstranila nerovnoprávné postavení muže a ženy v manželství. Nerovné postavení ženy v rodině se projevovalo i ve vztahu k dětem, kdy až do roku 1915 nemohla být žena poručnicí svému dítěti, pokud dítě nemělo otce. Otec byl hlavou rodiny a jeho práva tvořila moc otcovskou.¹⁶ Měl především povinnost starat se o své dítě, pečovat o jeho výživu, vychovávat ho a spravovat jeho majetek. Jen otec byl zákonným zástupcem dítěte.

Nerovnoprávné postavení ženy v rodině se proto nutně odrazilo i v přetrvávajícím nerovnoprávném postavení manželky v majetkových vztazích. Manželka sice již mohla nabývat majetek, ale platily domněnky o správě manželčina majetku mužem a o nabývání jmění za manželství pro muže. Z výše uvedeného plyne, že na rozdíl od dnešní právní úpravy rodina netvořila ekonomickou jednotku. Vkladový princip práv týkající se nemovitostí a institut domněnky nabytí mužem chránil ve vztazích třetí osoby a chránil též oprávněné zájmy věřitelů.

---

¹⁶srov. § 141 o.z.o a § 147 až § 151 o.z.o. o moci otcovské

3. Právní úprava podle zákona č. 265/1949 Sb.

3.1. Úvod

Zákonem č. 265/1949 Sb. o právu rodinném, který nabyl účinnosti dne 1. 1. 1950 bylo vyčleněno rodinné právo a poněkud nesystémově i úprava majetkových vztahů mezi manžely z občanského zákoníku. Zákon v §§ 22 až 29 nově zavádí institut zákonného majetkového společenství mezi manžely. Zákon o právu rodinném zásadně mění princip, na kterém byla úprava majetkových poměrů mezi manžely založena. Do nabytí účinnosti zákona č. 265/1949 Sb. platilo, že každý z manželů nabývá majetek do svého výlučného vlastnictví, případně do spoluvlastnictví, pokud dohoda uzavřená mezi manžely neupravovala jejich majetkové vztahy jinak. Zákon č. 265/1949 Sb. o právu rodinném naopak stanovil, že vše, co jeden nebo druhý manžel za trvání manželství nabude, vyjma majetku nabytého dědictvím nebo darem a majetku sloužícího osobním potřebám nebo výkonu povolání, spadá do jejich společného majetku, tzv. zákonného společenství majetkového¹⁷, pokud dohoda mezi manžely nestanoví něco jiného. Důvodem zásadně nové právní úpravy bylo zrovnoprávnění ženy a muže v manželství, odstranění omezení žen při nabývání majetku a správě společného majetku.

3.2. Vznik a rozsah zákonného majetkového společenství

Zákonné majetkové společenství podle zákona č. 265/1949 Sb. mohlo vzniknout jen mezi manžely. Zákon v § 22 stanovil, že jmění, které nabude kterýkoli z manželů v době trvání manželství – vyjma toho, co nabude dědictvím a darem, a to co slouží jeho osobním potřebám, nebo výkonu povolání, tvoří jeho získaný majetek. Získané majetky obou manželů jsou majetkem jím společným (zákonné společenství majetkové). Takto stanovený rozsah majetkového společenství manželů, jakož i odlišnou úpravu správy společného jmění, si mohli manželé upravit dohodou.¹⁸

---

¹⁷srov. § 22 zákona č. 265/1949 Sb.

¹⁸srov. § 29 zákona č. 265/1949 Sb.

Rovněž si mohli vyhradit vznik zákonného společenství majetkového až ke dni zániku manželství. K platnosti všech těchto úmluv se vyžadovala forma soudního zápisu.

Aby byla řádně zajištěna ochrana třetích osob a jejich dobré víry, mohli se manželé na takové dohody ve vztazích k třetím osobám odvolat pouze tehdy, byla-li těmto osobám taková dohoda známa.

3.3. Hospodaření se společným jměním

Podle § 22 odst. zákona o právu rodinném jsou získané majetky obou manželů majetkem jim společným. Nešlo-li o výjimky v zákoně uvedené, stal se získaný majetek každého z manželů okamžikem nabytí majetkem společným. Věc, kterou nabyl jeden z manželů, byl proto ve společném vlastnictví obou manželů. Vlastnictví každého z nich bylo vlastnictvím skutečným, reálným, poskytujícím oběma stejná práva a povinnosti. Nešlo proto pohlížet na věc tak, že vlastnické právo manžela, který věc získal, bylo jen určitým způsobem omezené ve prospěch manžela druhého.

Podle § 23 zákona č. 265/1949 Sb. mohl obvyklou správu jmění náležejícího do zákonného společenství manželů vykonávat každý z manželů sám. Pokud však šlo o věc přesahující rámec obvyklé správy, byl vyžadován souhlas druhého manžela. Jako věc nepochybně vybočující z obvyklé správy společného majetku byl převod nemovitostí náležejících do zákonného majetkového společenství manželů bez souhlasu druhého manžela¹⁹. Pokud jeden z manželů učinil sám právní úkon, který odporoval ustanovení § 23, věta druhá zákona o právu rodinném, pak takový právní úkon byl absolutně neplatný podle § 36 občanského zákoníku v tehdy platném znění, neboť se přičil zákonu.

Ochranu věřitelů zajišťoval zákon o právu rodinném v § 24, podle kterého věřitel jen jednoho z manželů měl možnost se domáhat uspokojení své pohledávky ze jmění náležejícího do zákonného společenství majetkového. Podle soudní praxe nárok na

---

¹⁹srov. Judikát Nejvyššího soudu Rc 15/64 3 Cz 55/63 (Sb. s. r. 64, 3-4: 127)

pracovní příjem manžela nebyl jměním náležejícím do zákonného majetkového společenství, neboť neměl povahu získaného majetku. Z uvedeného důvodu nemohl vést věřitel jednoho z manželů k uspokojení své pohledávky exekucí na plat druhého manžela, který nebyl osobním dlužníkem.²⁰

3.4. Zánik zákonného majetkového společenství a jeho vypořádání

3.4.1. Zánik

Zákon o právu rodinném předpokládal zánik zákonného společenství manželů se zánikem manželství, tj. buď smrtí jednoho z manželů nebo rozvodem. Na základě žádosti některého z manželů mohl soud ze závažných příčin majetkové společenství manželů rovněž zrušit.

Majetkové společenství manželů zanikalo též zbavením svéprávnosti některého z manželů.²¹ Jednalo se o zvláštní právní úpravu zániku majetkového společenství manželů, která není obsažena v žádné další zákonné úpravě.

Zánik zákonného společenství manželů byl rovněž spojen s uložením trestu propadnutí jmění jednomu z manželů podle § 47 zákona č. 86/1950 Sb. (trestní zákon). Ten v ust. § 47 odst. 2 stanovil, že: „Výrokem propadnutí jmění zaniká zákonné společenství majetkové.“

3.4.2. Vypořádání

Po zániku zákonného majetkového společenství manželů přicházelo na řadu vypořádání společného majetku. Ačkoliv zákon o právu rodinném pojem vypořádání nepoužíval (hovořil o rozdělení), stanovil v §§ 26 až 28 zákona o právu rodinném zásady rozdělení majetku. Zákon deklaroval, že právní vztahy týkající se jmění zaniklého zákonného společenství manželů se budou přiměřeně řídit ustanoveními o spoluvlastnictví, přitom podíly manželů jsou si rovny. Zákon rovněž stanovil, že při

---

²⁰ srov. Judikát Nejvyššího soudu Rc 36/665 Cz 136/65 (sb. NS 66, 4: 194

²¹ srov. srov. § 25 zákona č. 265/1949

rozdělení jmění náležejícího do zákonného společenství majetkového je každý z manželů povinen nahradit to, co bylo z tohoto zákonného společenství majetkového vynaloženo na jeho vlastní majetek. Naopak každý z manželů měl právo domáhat se náhrady majetku, který vynaložil ze svého výlučného majetku do společného jmění.²² V ust. § 28 cit. zákona byly stanoveny další zásady pro vypořádání. Roli hrály důvody rozvodu a vina na něm. Manžel, který nebyl vinen rozvodem, mohl žádat, aby druhému manželu byl odňat podíl na jmění v případě, že se tento manžel nepříčinil o nabytí společného majetku vůbec nebo žádat, aby podíl byl manželu snížen, pokud se příčinil o nabytí společného majetku jen v nepatrné míře. Při určení míry příčinění se přihlíželo, zda některý z manželů osobně pečoval o děti a společnou domácnost.²³

Zákon předpokládal, že si manželé provedou rozdělení společného majetku zásadně sami. Pokud nedošlo k dohodě, tak rozdělení majetku prováděl soud podle zásad uvedených v §§ 26-28 zákona o právu rodinném, přičemž měl přihlížet ke zvláštní povaze tohoto majetku a snažit se ho rozdělit tak, aby to co nejlépe vyhovovalo manželům a zejména zájmům dětí. Manžel, kterému byla svěřena výchova dětí, měl dostat majetkové hodnoty potřebné k tomu, aby mohl děti řádně vychovat.

3.4.3. Rozhodovací praxe soudů

V rozhodovací praxi soudů se začínají uplatňovat principy, které uplatňují soudy i podle pozdějších právních úprav.

V judikátu Rc 196/50 se konstatuje, že ustanovení o zákonném majetkovém společenství manželů se vztahují jen na majetek, jehož manželé nabyli za účinnosti zákona o právu rodinném.

Judikát R 26/1961 řešil důsledky znehodnocení majetku (osobního auta) v době rozhodnutí tak, že bylo nutno přihlídnout k opotřebení tohoto zakoupeného auta jedním z manželů s tím, že za dobu manželství sloužil oběma manželům, a proto

---

²²srov. srov. § 27 zákona č. 265/1949

²³srov. srov. § 28 zákona č. 265/1949

nelze manželovi, z jehož samostatného majetku byla věc pořízena, nahradit celou ½ pořizovací ceny, ale částku přiměřeně sníženou podle míry opotřebení.

Judikát R 11/1964 stanovil, že přístavba k rodinnému domu, který je ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů, je součástí věci hlavní, čili rodinného domu, a proto nespadá do majetkového společenství manželů, i když náklady na přístavbu byly hrazeny ze společných prostředků.

Podle judikátu Rc 36/66 připadne-li domek ze jmění, jež tvořilo zákonné společenství manželů, do vlastnictví jednoho manžela, stává se užívání bytového prostoru druhým z nich užíváním bez právního důvodu. Případne-li domek do jejich podílového spoluvlastnictví, budou neshody mezi nimi o užívání bytového prostoru řešeny podle zásad platných pro podílové spoluvlastnictví.

V rozhodnutí uveřejněném ve Sbírce soudních rozhodnutí a sdělení pod č. Rc 19/60 bylo judikováno, že záměna jednoho samostatného majetku patřícího jednomu z manželů za jiný majetek, je jen změna hospodářské povahy a nikoli rozmnožení majetku, a proto nemá za následek vznik majetkového společenství manželů k tomuto majetku. Došlo-li však k tomu, že movitá věc byla nabyta z části z majetku výlučného jednoho z manželů a z části majetku společného, pak tato věc spadala do majetkového společenství manželů, přičemž ten manžel, který vlastní prostředky do takto nabyté věci vložil, má při vypořádání nárok na jejich refundaci.

3.5. Závěr

Úprava majetkových vztahů mezi manžely podle zákona č. 265/1949 Sb. o právu rodinném odrážela nový pohled společnosti na funkci rodiny a na postavení ženy a muže v manželství. Rodina tvoří základní hospodářskou a společenskou jednotku, ve které mají muž a žena stejná práva a povinnosti a též dětem jsou zaručena základní práva bez rozdílu původu. Právní úprava majetkových vztahů mezi manžely podle zákona o právu rodinném se stala základem pro následující právní úpravy majetkového společenství manželů obsaženou v občanském zákoníku.

Zákon o právu rodinném umožňoval manželům upravit si vzájemné majetkové vztahy tak, aby to co nejlépe vyhovovalo jejich potřebám a zájmům. Poskytoval rovněž potřebnou ochranu dětem. Tato právní úprava rovněž garantovala ochranu věřitelů, kteří se mohli podle § 24 cit. zákona uspokojit z majetku náležejícího do zákonného společenství manželů, i když měli pohledávku jen za jedním z manželů. Manželé se mohli odvolat na obsah dohody uzavřené podle § 29 zákona o právu rodinném, kterým si stanovili rozsah společného jmění jiný než jaký byl při zákonném společenství majetkovém pouze tehdy, pokud byl obsah této dohody věřitelům znám.

Tato úprava platila na území Československa až do přijetí zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, kterým byla zákonná úprava majetkových vztahů mezi manžely přesunuta z rodinného práva do občanského zákoníku a institut zákonného majetkového společenství manželů byl nahrazen institutem bezpodílového spoluvlastnictví manželů.²⁴

---

²⁴ srov. důvodovou zprávu k z.č. 40/1964 Sb. občanský zákoník: „Majetkové vztahy manželů jsou dosud upraveny v zákoně o právu rodinném, a to ve formě majetkových společenství. Od tohoto dosavadního stavu, jehož právní povaha byla sporná, se nová úprava odchyluje. Především přenáší uspořádání majetkových vztahů mezi manžely do občanského zákoníku, v němž jsou upraveny i jiné majetkové vztahy mezi manžely, zejména společné užívání bytů a společné užívání pozemků, jakož i jejich dědické právo. Majetkové společenství je upraveno jako spoluvlastnictví, a to jako spoluvlastnictví bezpodílové, které vyjadřuje nejlépe majetkoprávní vztahy mezi manžely, neboť je výrazem jednoty manželství a rovného postavení manželů v něm i po stránce hospodářské.“

4. Právní úprava podle z. č. 40/1964 Sb. občanský zákoník

4.1. Úvod

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, který nabyl účinnosti 1. dubna 1964, nahradil zákon č. 141/1950 Sb. (občanský zákoník). Tento zákon upravuje majetkové vztahy manželů, a to v §§ 143 až 151 v institutu bezpodílové spoluvlastnictví manželů (dále BSM). Tím došlo k přesunu úpravy majetkových vztahů v manželství ze zákona o rodině do občanského zákoníku, kam tato právní úprava systémově patří. Úprava bezpodílového spoluvlastnictví manželů vychází ze zásady rovnoprávnosti muže a ženy ve společnosti i v manželství, která se projevovala ve společné a stejné účasti manželů na nabývání společného majetku. Zásada bezpodílovosti spoluvlastnického vztahu znamenala, že každý z manželů je vlastníkem celé věci, přičemž jeho vlastnické právo je omezeno stejným vlastnickým právem druhého manžela. BSM bylo upraveno kogentními předpisy v tom smyslu, že manželé neměli možnost si odchýlně upravit ani způsob nabývání, trvání a zánik bezpodílového spoluvlastnictví, ani práva a povinnosti vyplývající z tohoto právního vztahu. Pokud by manželé takovou smlouvu uzavřeli, šlo by o právní úkon neplatný.

4.2. Vznik a rozsah bezpodílového spoluvlastnictví manželů (dále BSM)

Vznik a rozsah bezpodílového spoluvlastnictví upravoval § 143 občanského zákoníku. Základním předpokladem vzniku i trvání BSM bylo uzavření manželství. Úpravu majetkových vztahů mezi manžely vzniklých podle dřívějších právních úprav před nabytím účinnosti zákona č. 40/1964 Sb. řešil nový občanský zákoník v § 500 tak, že majetková společenství mezi manžely vzniklá podle dřívějších předpisů zanikla ke dni 1. 4. 1964.²⁵ Tímto dnem vzniklo v takovém manželství BSM ke všemu, co podle zákona do jejich bezpodílového spoluvlastnictví manželů patří. Pro manželství uzavřená před 1. 1. 1950 platilo v důsledku kogentní úpravy § 143 o. z. to samé, jako

---

²⁵srov. § 500 z.č. 40/1964 Sb. občanský zákoník

pro manželství uzavřená po 1. 1. 1950. Od okamžiku uzavření manželství cokoliiv jeden z manželů nabyt, spadalo do BSM s výjimkou věcí získaných dědictvím nebo darem a věcí, které podle své povahy měly sloužit osobní potřebě nebo výkonu povolání jen jednomu z manželů. Vznik BSM nevyžadoval společný nabývací úkon obou manželů. K nabytí věci muselo dojít za trvání manželství. Věci nabyté před uzavřením manželství nebo po jeho zániku nepatřily do BSM.

Předmětem BSM mohlo být podle ustanovení § 143 o. z. vše, co bylo způsobilé být předmětem osobního vlastnictví.²⁶ Jednalo se především o příjmy a úspory z práce, jakož i příjmy ze sociálního zabezpečení.²⁷ V zákoně scházela podrobnější úprava závazků manželů nabytých jedním z manželů za trvání manželství. V ust. § 147 o. z. však zákonodárce stanovil, že pohledávky věřitele jen jednoho z manželů bylo možné v případě výkonu rozhodnutí uspokojit i z majetku patřícího do BSM. Z toho plyne, že práva a povinnosti nabytá jedním z manželů nespádala do BSM a že tedy z práv nabytých jedním z manželů byl oprávněný sám tento manžel, u povinností to platilo obdobně. Věřitel jednoho z manželů byl chráněn ust. § 147 o. z. tak, že pokud nestačil k uspokojení pohledávky výlučný majetek manžela (osobního dlužníka věřitele), pak mohl věřitel vést výkon rozhodnutí i na majetek patřící do BSM. Předpokladem takového postupu bylo, že věřitel měl pohledávku vůči jednomu z manželů za trvání manželství a výkon rozhodnutí vedl i na majetek náležející do BSM.

4.3. Hospodaření s majetkem náležejícím do BSM

Občanský zákoník v § 144 stanovil, že věci v BSM užívají oba manželé společně a že též společně hradí náklady na věci vynaložené nebo spojené s jejich užíváním a udržováním. Právu společně věc užívat odpovídala povinnost manželů společně hradit náklady s užíváním spojené, dále náklady vynaložené na zlepšení nebo rozšíření věci, resp. náklady potřebné k jejich udržování a zachování. Tyto náklady

---

²⁶zákon č. 40/1964 Sb. až do z. č. 509/1991 Sb. rozlišoval různé druhy vlastnictví: socialistické společenské vlastnictví (§§ 123, 124 o.z.), osobní vlastnictví (§ 125 a násl. o.z.) a soukromé vlastnictví (§ 489 o.z.)

²⁷srov. § 127 z.č. 40/1964 Sb.

mohly být vynaložené v penězích nebo hodnotou provedené práce. Uhradil-li tyto náklady jeden z manželů ze svých prostředků, které nepatřily do BSM, mohl se pak domáhat jejich náhrady při vypořádání BSM.

Obdobně jako dnešní právní úprava rozlišovala právní úprava ve vztahu k třetím osobám běžné záležitosti týkající se společných věcí a ostatní záležitosti. Pokud šlo o zařizování běžných věcí, mohl vstupovat do vztahů k třetím osobám každý z manželů samostatně a zavazoval oba. Pokud šlo však o vyřizování ostatních záležitostí, bylo třeba k úkonu souhlasu obou manželů, jinak byl úkon neplatný, a to absolutně. Došlo-li k uzavření platného právního úkonu, který se týká společné věci, jsou z něho oba manželé zavázáni společně a nerozdílně (solidárně). Z povahy věci je vyloučeno, aby se manželé, ať již mezi sebou nebo s třetí osobou dohodli jinak, nebo aby jeden z nich vyloučil jednostranným prohlášením své společné a nerozdílné oprávnění či závazek.

Pro případ sporu mezi manžely ohledně práv a povinností vyplývajících z BSM mohl každý z manželů podat návrh k soudu, který pak ve věci rozhodl. Jednalo se např. o neshody o rozsahu a způsobu společného užívání, o dispozicích se společnou věcí, o rozsahu a způsobu nákladů na věc vynaložených, o bránění druhému manželu v užívání společné věci.

4.4. Zánik BSM a jeho vypořádání

4.4.1. Zánik

Zásadně se poжил zánik BSM se zánikem manželství, tj. smrtí, prohlášením za mrtvého, rozvodem manželství nebo jeho prohlášením za neplatné. Zánik BSM nastával též tehdy, jestliže nastala skutečnost, s níž zákon spojoval zánik BSM. Trestní zákon spojoval zánik BSM s pravomocným rozhodnutím soudu o uložení trestu propadnutí majetku jednomu z manželů podle § 52, odst. 1 tr. Zákona.²⁸ Další skutečností, která způsobovala zánik BSM, bylo nařízení likvidace majetku podle § 352, odst. 3 o. s. ř.²⁹

---

²⁸srov. § 52 zákona č. 140/1961 Sb. trestní zákon a § 500, odst. 3 z.č. 40/1964 Sb.

²⁹srov. § 352 o. s. ř.: Likvidace majetku byl způsob výkonu rozhodnutí, který nebyl příliš často využíván a měl zejména sloužit k tomu, aby nebyl postižen exekucí pro uspokojení pohledávky za jedním z manželů celý společný majetek náležející do BSM.

Podle ust. § 148 odst. 2 o. z. mohl soud na návrh jednoho z manželů ze závažných důvodů zrušit BSM i za trvání manželství. Jednalo se o rozhodnutí konstitutivní povahy s účinky ex nunc. Za závažné důvody, pro které mohl soud zrušit BSM za trvání manželství, byly považovány, pokud např. jeden z manželů ne hospodárně nakládal s majetkem na úkor druhého manžela a dětí, vyhýbal se práci, když se záměrně nepřičiňoval o vytváření společného majetku, soustavně požíval alkohol apod. Naopak zrušení společné domácnosti nebylo samo o sobě důvodem zániku BSM.

BSM za trvání manželství zanikalo i v případě, když podle ust. § 352 o.s.ř. byla nařízena likvidace majetku jednoho z manželů. K tomuto docházelo tehdy, pokud byl jeden z manželů předlužený a některý z věřitelů podal návrh na likvidaci jeho majetku. K zániku BSM docházelo přímo ze zákona. Toto ustanovení zajišťovalo ochranu druhého manžela – nedlužníka. Další případ zániku BSM byl upravený v § 52, odst. 2 trestního zákona. Docházelo k němu v důsledku vyslovení trestu propadnutí majetku jednoho z manželů. Rovněž toto ustanovení bylo ochranou druhého manžela, který se nedopustil trestného činu.

4.4.2. Vypořádání

Po zániku BSM následovalo jeho vypořádání. Vypořádání znamenalo nejen to, že si bývalí manželé mezi sebou rozdělili veškeré věci, které spadaly do BSM, nýbrž si mezi sebou vypořádali i všechny pohledávky a dluhy. Vypořádat šlo pouze takové bezpodílové spoluvlastnictví, které již zaniklo. Zákon ani nepřipouštěl uzavírání dohod o vypořádání BSM pod odkládací podmínkou, že dojde k zániku manželství, neboť taková dohoda by odporovala zákonu.

Občanský zákoník zásadně rozeznával tři způsoby zániku BSM. Prvním způsobem byla dohoda, druhým rozhodnutí soudu nebo státního notářství a třetí způsob byl upravený v § 149 odst. 4 občanského zákoníku ve znění zákona č. 131/1982 Sb.

Účastníky dohody o vypořádání BSM byli buď manželé v případě zániku BSM za trvání manželství nebo bývalí manželé v případě, že zaniklo manželství rozvodem.

Pro vypořádání BSM dohodou platila zásady bezformálnosti. Pro dohodu nebyla stanovena žádná speciální forma, a to ani tehdy ne, pokud se vypořádávaly nemovitosti. Vypořádání mohlo proběhnout písemně, ústně a dokonce i konkludentně. Zákon pouze stanovil manželům povinnost, aby si o vypořádání vydali na požádání písemné potvrzení. Dohodu o vypořádání BSM mohli uzavřít účastníci rovněž ve prospěch třetí osoby.³⁰

Vypořádání BSM rozhodnutím soudu bylo možné pouze tehdy, pokud nedošlo k vypořádání BSM dohodou. Princip vypořádání upravoval § 150 o. z., který stanovil, že podíly obou manželů na majetku v BSM jsou stejné. Každý z manželů, který vynaložil na společný majetek něco ze svého, měl právo požadovat, aby mu to bylo uhrazeno. Důležitou zásadou, kterou se řídilo vypořádání, byly potřeby nezletilých dětí, míra péče o rodinu a míra, kterou se ten který manžel zasadil o nabytí společného majetku a jeho udržení.

Pokud se manželé na vypořádání nedohodli, provedl vypořádání na návrh jednoho z účastníků podle shora uvedených zásad soud. Tento vypořádával i pohledávky a dluhy manželů, které byly spjaty s jejich bezpodílovým spoluvlastnictvím, přestože ve smyslu § 143 a § 127 o.z. do BSM nepatřily. Soudy rozhodovaly rovněž o tom, komu připadne v rámci vypořádání BSM členský podíl v bytovém družstvu a přihlížely přitom k zůstatkové majetkové hodnotě členského podílu.

Situaci, kdy se manželé ani nedohodli na vypořádání BSM a ani jeden z nich nepodal návrh na vypořádání BSM soudem, zákon až do roku 1982 neřešil. Tím vznikaly značné komplikace takto postupujícím manželům zejména v případě uzavírání nových manželství.

4.4.3. Judikatura

Poněkud strohou právní úpravu vykládala soudní praxe, o čemž vypovídá judikatura zveřejněná ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, ve Sborníku Nejvyššího soudu i v odborné právní literatuře.

---

³⁰srov. § 50 zákona č. 40/1964 Sb. Občanský zákoník

V judikatuře jsou obsažená stanoviska ve vztahu ke vzniku, rozsahu a vypořádání BSM, ohledně nezletilých dětí, náhled soudní praxe na otázku uhrazení toho, co jeden z manželů vynaložil ze svého na společný majetek, posuzování vypořádání dluhů a pohledávek apod.

a) předmět BSM:

Rc 26/89: Nabytí věci (majetku) za trvání manželství je i vytvoření věci oběma manžely nebo jedním z nich v době po uzavření manželství. NS ČSR vyslovil stanovisko, že pokud jeden z manželů započal před uzavřením manželství s vytvářením věci (např. se stavbou rodinného domu), je třeba posoudit, zda manželé za trvání manželství už jen dokončovali úpravu stavby, která již existovala v okamžiku uzavření manželství, nebo zda společnou prací stavbu za trvání manželství tvořili.

RC 111/92: Vznik stavby jako věci ve smyslu práva nelze spojovat jen s její stavební dokončeností. Postačí, jestliže je stavba vybudována aspoň do takového stadia, v němž je již nezaměnitelným způsobem individualizována. Nejde-li o některou ze speciálních staveb (např. stavbu podzemní), je možno vznik stavby klást do roviny s okamžikem, kdy je jednoznačně patrné dispoziční řešení prvního nadzemního podlaží. Jestliže před uzavřením manželství účastníků byly již provedeny tyto konstrukce a práce, které stavbu jako celek charakterizují (zejména svislé a vodorovné konstrukce, konstrukce střechy), lze dovodit, že za trvání manželství byla již dokončována existující věc. V takovém případě stavba do BSM nepatří. Je nerozhodné, že před uzavřením manželství nebylo ještě vydáno kolaudační rozhodnutí.

Rc 6/72: Jestliže se manželé podíleli na opravách nebo úpravách nemovitostí, která je vlastnictvím jiného občana, pak pro vypořádání majetkových vztahů bývalých manželů je rozhodné, zda jim vznikla a trvá vůči vlastníku nemovitosti pohledávka z toho důvodu, že vynaložily na tyto práce své společné prostředky.

3 Cz 57/78 (Sborník IV, 490): Ak vec kúpili manželja za finančné prostriedky, ktoré pochádzali zo spoločnej požičky, z darov a zo spoločných úspor, stala sa táto vec predmetom bezpodielového spoluvlastníctva manželov.

24 Co 230/96: Nabyli-li jeden z manželů dědictvím do svého osobního vlastnictví nějaký majetek s povinností vyplatit dědické podíly a tyto podíly byly zaplacený za trvání manželství ze společných prostředků obou manželů, představují takto vyplacené podíly náklady, vynaložené ze společného na majetek jednoho z manželů. K tomu je nutno přihlídnout při vypořádání BSM. Manžel, který nabyl dědictví, je povinen tyto náklady nahradit.

3 Cz 12/73: Náklady, které byly za trvání manželství a BSM vynaloženy ze společného majetku na oddělený majetek některého z nich, nemohou být ve smyslu ust. § 143 a § 127 o.z. předmětem BSM.

Rt 32/69 9 Tz 64/68 (sb. NS 69, 8, 471): V BSM je aj vec, ktorú jeden z manželov nadobudol za trvania manželstva výlučne vlastným pričinením v dobe, kedy bol druhý z manželov vo výkone trestu a odnetia svobody. Preto takáto vec nie je cudzou vecou, ktorá by bola spôsobilým predmetom krádeže, spáchané druhým manželom.

R 42/1972, str. 115 – 116: Do BSM patřilo i plnění ze smlouvy pojistné, pokud bylo za trvání manželství ve prospěch kteréhokoli z manželů realizováno. Pokud jde o jednotlivé platby pojistného placené za trvání manželství ze společného majetku na osobní pojištění jednoho z manželů, nelze posuzovat tyto platby při vypořádání jako náklady vynaložené na osobní majetek manžela. Peníze byly totiž za trvání manželství spotřebovány se souhlasem obou manželů a k hodnotě takto získané bude třeba přihlížet při vypořádání společného jmění manželů.

R 42/1972, str. 134 odst. 4: Vzhledem k § 143 OZ není soud vázán návrhy účastníků na vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví, nýbrž byl povinen zjišťovat, co vše patřilo do bezpodílového spoluvlastnictví.

R 43/1972: Při vypořádání BSM, jimž vzniklo za trvání manželství právo společného užívání družstevního bytu a společné členství v družstvu, bylo nutno přihlídnout k členskému podílu ve stavebním bytovém družstvu ve výšce zůstatkové hodnoty tohoto podílu ke dni zániku BSM.

3 Cz 39/74: (sborník IV. 501) Občanský zákoník nemá ustanovení o tom, jak mají být vypořádány společné dluhy a pohledávky manželů, jež vznikly za trvání BSM

v souvislosti se spotřebním a majetkovým společenstvím obou manželů. Je proto nutno použít ustanovení, jež upravují vztahy jim obsahem a účelem nejbližší (§ 496 o. z.), tedy ustanovení § 148 a § 150 o. z. Manželé by se měli podílet zásadně na společných dlužích ve stejném poměru, v jakém se podíleli na společném majetku.

Rc 46/66: Při vypořádání BSM není možné nechat stranou ani pohledávky a dluhy, které vznikly za trvání BSM.

b) nakládání s věcmi náležejícími do BSM

Rc 15/73: Uzavření smlouvy podle ust. § 58 o. z. o omezení převodu nemovitostí, jež je v BSM, není běžnou záležitostí týkající se společné věci ve smyslu § 145 odst. 1 o. z. Je proto k platnému uzavření smlouvy o omezení převodu nemovitosti zapotřebí souhlasu obou bezpodílových spoluvlastníků.

R 42/1972, str. 136 odst. 3: Pokud jeden manžel nakládal s věcí, která byla v BSM (třeba i po zrušení společné domácnosti nebo po zániku tohoto spoluvlastnictví) způsobem, který byl v rozporu s ustanovením § 145 odst. 1 o. z., bylo nutno při vypořádání i takovou věc zařadit do BSM, neboť v tomto spoluvlastnictví zůstávala. Pokud ovšem šlo o dispozici platnou (např. věc byla prodána nebo darována se souhlasem obou manželů), nebylo již možné tuto věc do bezpodílového spoluvlastnictví zařazovat. Podle povahy právního úkonu bylo možné do bezpodílového spoluvlastnictví zahrnout jen peněžitou částku nebo jinou věc za původní věc získanou.

c) vypořádání BSM

R 42/1972, str. 134 odst. 4: Vzhledem k § 143 o. z. není soud vázán návrhy účastníků na vypořádání BSM, nýbrž byl povinen zjišťovat, co vše patřilo do BSM.

R 70/1965, str. 142 - 143: Zřetel na potřeby nezletilých dětí je třeba posoudit podle povahy konkrétního případu, podle povahy určení a životnosti věcí, které jsou

předmětem vypořádání, jakož i se zřetelem k tomu, zda konkrétní věc může být užívána i jinou osobou než nezletilými dětmi, případně po jakou dobu bude dětmi užívána. I při dodržení zřetele k potřebám nezletilých dětí případnou takové věci, jež budou sloužit dětem, tomu z manželů, do jehož výchovy jsou děti svěřeny, nemusel tu závěr respektující toto zákonné hledisko vyústit i ve zvýšení podílu tohoto manžela.

Rc 62/74: Pro dohodu o vypořádání BSM není občanským zákoníkem stanovena forma této dohody, takže bezpodíloví spoluvlastníci se mohou dohodnout písemně, ústně i konkludentně. K dohodě může dojít i tak, že bezpodíloví spoluvlastníci, třebas i mlčky, shodně vycházejí z toho, že do výlučného osobního vlastnictví každého z nich případnou ty věci, které každý měl v době vypořádání ve své dispozici a ve svém užívání.

R 43/1974: I když se to, co každý z manželů vynaložil ze svého na společný majetek v BSM, uhrazovalo zásadně ve výši redukované podle poměru, v němž došlo ke snížení hodnoty věcí za trvání bezpodílového spoluvlastnictví, bylo možné přihlížet i k tomu, zda v konkrétním případě manžel, který náklad vynaložil, nebyl v užívání společné věci podstatně omezen a zda ke snížení hodnoty věci opotřebením nedošlo zcela převážně užíváním věci druhým z manželů.

R 42/1972, str. 137 odst. 2: Jestliže jeden z manželů získal právo užívat družstevní byt sice za trvání manželství, ale ještě před 1. dubnem 1964, vzniklo oběma manželům za podmínek uvedených v § 501 OZ dnem 1. dubna 1964 právo společného užívání bytu; nevzniklo jim však společné členství v družstvu, a tedy ani společná účast na družstevním majetku. K zůstatkové hodnotě členského podílu soudy při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů mohly přihlížet, jen pokud by členský podíl byl zaplacen ze společného majetku.

Sborník IV. NS z roku 1986, str. 502: Není možné vyloučit takové vypořádání BSM, při němž budou přikázány všechny věci do vlastnictví jednoho z manželů, kterému bude uloženo proplatit celý podíl druhého manžela v penězích. Výjimečně lze povolit úhradu ve splátkách.

R 42/1972, str. 240: BSM vzniká i v manželství neplatném. Nevzniká však v manželství zdánlivém, které vůbec nevzniklo (§ 13/3 ZOR). V těchto případech je vyloučena i pozdější konvalidace.

R 42/1972, str. 241 – 242: Jestliže byla nějaká věc získána za trvání manželství a bezpodílového spoluvlastnictví zčásti z prostředků patřících jen jednomu z manželů, pak při vypořádání byl manžel, z jehož prostředků byl tento náklad vynaložen, oprávněn toliko požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co takto vynaložil. Jestliže v době vypořádání byla hodnota věci (např. v důsledku opotřebení společným užíváním) nižší než byla její původní hodnota, bylo třeba k tomu přihlídnout a náklady, které na ni jeden z manželů ze svých prostředků vynaložil, se nehradily v plné výši, nýbrž jen ve výši redukované podle poměru, v němž došlo ke snížení hodnoty věci. Jestliže v době vypořádání byla hodnota věci vyšší než původní hodnota, pak se k tomuto zvýšení při stanovení náhrady nákladů vynaložených jen z prostředků jednoho z manželů nepřihlíželo. Do BSM náležela a oběma manželům byla společná věc v takto zvýšené hodnotě, takže z této zvýšené hodnoty se vycházelo i při stanovení podílů na společném majetku. Nepřiznávala se náhrada běžných udržovacích nákladů, které byly na věc vynaloženy tím z manželů, jenž ji výlučně sám užíval.

R 42/1972, str. 243 a str. 255: Řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví bylo sice možné zahájit jen k návrhu některého z účastníků, soudy však nebyly tímto návrhem vázány, ani pokud jde o rozsah tohoto vlastnictví, ani pokud jde o způsob jeho vypořádání. Zruší-li manželé společnou domácnost, nemá sama tato skutečnost přímý vliv na další trvání BSM. Tato skutečnost by sama o sobě nemohla být důvodem jeho zrušení podle ustanovení § 148 odst. 2 o. z.

R 42/1972, str. 246: Do BSM nepatří družstevní byt, poněvadž tento byt není ve vlastnictví družstevníka, nýbrž stavebního bytového družstva. Otázka členského podílu je věcí vypořádání.

Sborník IV. NS z roku 1986, str. 505: Také pro smír o vypořádání BSM schválený soudem platila hlediska určená pro vypořádání, jakož i požadavek komplexního vypořádání všech majetkových vztahů účastníků včetně pohledávek a dluhů, které vznikly za trvání bezpodílového spoluvlastnictví.

Sborník IV. NS z roku 1986, str. 506: Vzhledem k ustanovení § 143 o. z. nebyl soud vázán návrhem účastníka na vypořádání BSM, nýbrž byl povinen zjišťovat, co do bezpodílového spoluvlastnictví patří. V rámci vypořádání podle ustanovení § 149 a § 150 o. z. bylo možné mezi bezpodílovými spoluvlastníky řešit pohledávky a dluhy, které byly spojeny s BSM. Takovými pohledávkami však nejsou např. investice z odděleného majetku jednoho manžela do odděleného majetku druhého manžela, poněvadž nejde o investice vynaložené na společný majetek.

Rozhodnutí bývalého Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 3 Cz 39/74: Plnění poskytnuté z pojištění pro případ úrazu za dobu nezbytného léčení tělesného postižení, způsobeného úrazem, a za trvalé následky úrazu, má sledovat v podstatě stejný účel jako náhrada za bolestné a ztížení společenského uplatnění; nelze je zahrnout do bezpodílového spoluvlastnictví manželů ani v případě, že jde o částky vyplacené jednomu z manželů či oběma v době trvání BSM, ani v případě, že náhrada za bolest a ztížení společenského uplatnění byla již poškozenému poskytnuta osobou k tomu povinnou.

R 45/1979: Případnou-li některému z bývalých manželů při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů movité nebo nemovité věci do individuálního osobního vlastnictví, a to již v době, kdy uzavřel další manželství, nejde tu o nabytí těchto věcí za trvání manželství do bezpodílového spoluvlastnictví manželů (ve smyslu § 143 o. z.), a to i když úhrada druhému ze spoluvlastníků poskytnutá na vyrovnání vzájemných nároků z vypořádání dřívějšího bezpodílového spoluvlastnictví manželů byla zcela nebo zčásti zaplacená ze společných peněz v bezpodílovém spoluvlastnictví manželů nově vzniklém uzavřením dalšího manželství. Je tu však dána povinnost nahradit, co ze společného majetku manželů bylo vynaloženo na majetek manžela v jeho výlučném vlastnictví (§ 150 o. z.).

RC 43/72: Při vypořádání BSM, jímž vzniklo za trvání manželství právo společného užívání družstevního bytu a společné členství v družstvu, nutno přihlídnout k členskému podílu ve stavebním bytovém družstvu ve výši odpovídající zůstatkové hodnotě tohoto podílu ke dni zániku BSM. Byla-li za trvání manželství jednomu z manželů jako pracovníku organizace poskytnuta v zájmu získání a stabilizace pracovních sil půjčka na složení členského podílu ve stavebním bytovém družstvu,

pak je třeba při vypořádání BSM přihlídnout též k existenci a výši pohledávky, kterou má organizace z důvodu poskytnutí této půjčky.

4.5. Závěr

Majetková společenství mezi manžely vzniklá před 1. 4. 1964 zanikla ke dni 1. 4. 1964 a podle přechodných ust. § 500 občanského zákoníku tímto dnem vzniklo BSM ke všemu, co podle zákona č. 40/1964 Sb. do BSM spadalo. Úprava z roku 1964 byla kogentní a neumožňovala manželům dispozici s majetkem v BSM odlišnou od zákonné úpravy. Vznik BSM byl vždy vázán na okamžik vzniku manželství, časová modifikace vzniku BSM byla vyloučena. Právní účinnost dohod uzavřených před 1. 4. 1964, která vylučovala vznik zákonného majetkového společenství mezi manžely za trvání manželství, zanikla podle přechodných ustanovení uvedených v § 500 ke dni 1. 4. 1964. Právní úprava též neumožňovala na rozdíl od z. č. 265/1949 Sb. smluvně modifikovat rozsah BSM.

Právní úprava majetkových vztahů mezi manžely byla sice systémově správně zařazena do občanského zákoníku, ale svou rigidní úpravou příliš odrážela paternalistický přístup státu k soukromému vlastnictví. Svou kogentní povahou, od které se účastníci nemohli odchýlit, byla v příkrém rozporu s dispozitivní právní úpravou podle zákona č. 265/1949 Sb. o právu rodinném. Do BSM spadaly jen věci nabyté jedním či oběma manžely za trvání manželství, ale nikoli pohledávky a závazky, na rozdíl od úpravy zákona č. 265/1949 Sb., jež se týkala veškerého majetku společného manželům nejen věcí, ale i pohledávek a závazků.

Zákonodárce se nevypořádal se situací, kdy po zániku BSM mezi manžely nedošlo ani k dohodě, ani žádný z manželů nepodal návrh na vypořádání zaniklého BSM soudem. Taková právní úprava pak mohla znamenat značnou nejistotu v právních vztazích týkajících se majetku náležejícího do nevypořádaného BSM. Velmi problematické bylo posouzení právního stavu nemovitostí, které náležely do zaniklého BSM, pokud nebylo vypořádáno. Kdo z manželů byl nadále vlastníkem nemovitostí? Pokud se stali manželé podílovými spoluvlastníky nemovitosti, pak jaká byla velikost jejich podílů?

Na tyto otázky tehdejší právní úprava neznala bezpečnou odpověď a musela přijít na řadu analogie, tedy použití ustanovení o podílovém spoluvlastnictví. Nedostatečnou právní úpravu rovněž musela nahrazovat rozsáhlá soudní judikatura.

Nedostatkem právní úpravy bylo též to, že úprava nestanovila formu pro vypořádání dohodou. Pouze § 149 odst. 2 o. z. stanovil povinnost manželům vydat si na požádání druhého manžela písemné potvrzení o vypořádání. Nedostatečnost této úpravy se projevila zejména pokud předmětem vypořádání byly nemovitosti. Vlastnictví k nemovitostem se zanášelo do evidence nemovitostí na základě příslušné listiny. Takovou listinou zřejmě mohlo být právě písemné potvrzení o vypořádání. Pokud však takové potvrzení druhý z manželů odmítl poskytnout, musel první manžel vymáhat předmětné potvrzení soudem. Právní nejistota tak trvala dále. Manžel, který na základě ústní dohody o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů nabyt nemovitost do svého výlučného vlastnictví nebo do spoluvlastnictví a neměl k dispozici o takto uzavřené dohodě písemné potvrzení, nebyl prakticky schopen do doby soudního rozhodnutí o uložení povinnosti vydat příslušné potvrzení, dosáhnout změny zápisu v evidenci nemovitostí. Tímto fakticky ani neměl možnost disponovat se svým vlastnictvím. Tento závažný nedostatek byl odstraněn teprve novelou občanského zákoníku provedenou zákonem č. 264/1992 Sb., který v doplněném § 149a stanovil obligatorní písemnou formu smlouvy o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů, pokud předmětem vypořádání byly nemovitosti.

5. Novelizace právní úpravy majetkového společenství manželů do roku 1998

5.1. Novela provedená zákonem č. 131/1982 Sb.

5.1.1. Obecně o novele z. č. 131/1982 Sb.

Zákon č. 131/1982 Sb., kterým se mění a doplňuje občanský zákoník a upravují některé další majetkové vztahy, nabyl účinnosti dne 1. dubna 1983. Tato novela doplnila ustanovení § 149 o. z. o odstavec 4, který zavedl domněnku o provedení vypořádání tam, kde je neprovedli sami manželé do tří let od zániku manželství tím, že by v této lhůtě uzavřeli dohodu o vypořádání BSM nebo pokud v téže lhůtě nepodali návrh na vypořádání BSM soudem. Podle této zákonné nevyvratitelné právní domněnky platí, že se manželé vypořádali podle stavu, v jakém každý z nich jako vlastník užívá věci z bezpodílového spoluvlastnictví pro potřebu svou, své rodiny a domácnosti. Užívá-li jeden z manželů takto věc výlučně pro potřebu svou, své domácnosti a své rodiny, stává se uplynutím tříleté lhůty výlučným vlastníkem těchto věcí. Nelze-li takový závěr o výlučném užívání věci manželem jako vlastníkem učinit, stane se tato movitá věc uplynutím tříleté lhůty předmětem podílového spoluvlastnictví bývalých manželů, přičemž každý z nich je spoluvlastníkem k jedné polovině. V pochybnostech by měl v konkrétním případě výklad směřovat vždy ve prospěch založení nevyvratitelné právní domněnky podílového spoluvlastnictví.

Další právní účinek, který zákon spojuje s marným uplynutím tříleté lhůty, je působení právní domněnky ohledně nemovitých věcí. Platí, že pokud nedojde mezi bývalými manžely do tří let k dohodě o vypořádání jejich bezpodílového spoluvlastnictví anebo k podání návrhu na vypořádání u soudu, stávají se nemovitosti předmětem podílového spoluvlastnictví bývalých manželů, a to rovněž s rovností podílů.

Právní účinek podle ust. § 149, odst. 4 o. z. se týká přiměřeně ostatních majetkových práv a povinností manželů, tj. např. práv ze společných vkladů, dluhů i pohledávek, které netvoří předmět bezpodílového spoluvlastnictví manželů. Manželé se ohledně těchto ostatních majetkových práv a povinností mohli, ale nemuseli v tříleté lhůtě

vypořádat (dohodou či podáním návrhu na jejich vypořádání u soudu). Jestliže tak neučinili, platí právní účinek nevyvratitelné právní domněnky § 149 odst. 4 přiměřeně i na tato ostatní společná majetková práva a povinnosti manželů. To znamená, že bývalí manželé jsou z těchto ostatních a majetkových práv a povinností napříště zavázáni rovným dílem. Tímto však nesmí být dotčena práva třetích osob.

5.1.2. Dílčí dohody o vypořádání zaniklého BSM

Po nabytí účinnosti novely občanského zákoníku došlo též ke změně vnímání možnosti uzavření pouze dílčí dohody o vypořádání zaniklého BSM. Původně zastávaný názor, že dílčí dohodu o vypořádání společného majetku náležejícího do BSM nelze platně uzavřít, se ukázal jako právně překonaný. Vytvořil se nový právní názor, podle kterého lze dílčí dohodu o vypořádání BSM platně uzavřít, že taková dohoda zakládá práva a povinnosti na ní zúčastněných bezpodílových spoluvlastníků, přičemž práva každého z účastníků takové dohody požívají soudní ochrany. Bylo judikováno, že při dílčím vypořádání nepřichází v úvahu přezkoumání správnosti ustanovení platné dohody o rozdělení části společného majetku, případně společných závazků, či správnosti ustanovení o vyrovnání podílů v rámci takového dílčího vypořádání. Při navazujícím vypořádání tak bylo možné vzít zřetel na to, jak v dílčí dohodě byly promítnuty zásady, obsažené v § 150 o. z. tedy to, že podíly obou manželů mají být zásadně stejné.³¹

5.2. Novela – zákon č. 509/1991 Sb.

5.2.1. Obecně o novele z. č. 509/1991 Sb.

Velká novela občanského zákoníku provedená zákonem č. 509/1991 Sb., kterým se mění, doplňuje a upravuje občanský zákoník účinný od 1. 1. 1992, reagovala na změnu politických, hospodářských a sociálních poměrů v ČSFR, na navrácení státu k tržnímu hospodářství a k demokracii. Zákon č. 509/1991 Sb. přinesl podstatné změny právní úpravy občanského zákoníku, a to i pokud se týká úpravy majetkového

---

³¹ srov. Rozsudek NS ČR ze dne 28.9.1989 sp. zn. 3 Cz 45/89

společenství manželů. Pod vlivem nastalých společenských změn projevujících se ve vyzdvížení svobody jednotlivce byla odstraněna kogentnost úpravy BSM a právní úpravě majetkového společenství byla navrácena dispozitivnost.

5.2.2. Nová úprava § 143 o. z.

K základnímu ust. § 143 občanského zákoníku bylo připojeno ustanovení týkající se restituce majetku, kdy byly výluky z BSM rozšířeny o majetek vydaný jednomu z manželů v rámci předpisů o restituci majetku, který měl vydanou věc ve vlastnictví před uzavřením manželství anebo jemuž byla věc vydána jako právnímu nástupci původního vlastníka. Zákon vyňal i tento majetek z BSM se zřetelem na způsob jeho nabytí. Bohužel však v tomto ustanovení nedošlo k upřesnění předmětu BSM.

5.2.3. Nové ustanovení § 143a o. z.

K výrazným kladům novely občanského zákoníku bylo zařazení zcela nového a zásadního ustanovení § 143a, zasahujícího do dřívější koncepce instituce bezpodílového spoluvlastnictví. Toto nové ustanovení odstraňuje rigoróznost dosavadní právní úpravy a umožňuje, aby si manželé svoje majetkové poměry smluvně upravili odchýlně od zákonné úpravy uvedené v § 143 o. z. Kromě toho, že na základě nového ustanovení mohli manželé dohodou rozšířit či zúžit zákonem stanovený rozsah BSM, mohli též dohodou upravit způsob správy společného majetku (§ 143a odst. 1 o. z.).

Od 1. 1. 1992 dostali manželé možnost dohodnout se, že rozšíří rozsah BSM tak, že do něj bude spadat i majetek nabytý jedním z manželů například darem nebo z dědictví. Naopak se manželé mohli dohodnout, že výtěžek z odděleného majetku bude náležet jen tomu z manželů, který je vlastníkem tohoto odděleného majetku, čímž rozsah BSM zúžili. Soudní praxe považovala za možné modifikovat takovou dohodou rozsah BSM jen do budoucna, nikoli dohodou o zúžení BSM vyloučit z BSM majetek, který do BSM patřil již před uzavřením dohod.³²

³²srov. Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 20. 2. 1995 sp.zn. 35 Ca 52/94: "Dohoda, uzavřená podle § 143a ObčZ o zúžení BSM, byť by se i týkala konkrétních nemovitostí, může mít právní význam jen pro nemovitosti nabývané v budoucnu. Nemůže však modifikovat právní vztahy vzniklé před uzavřením dohody podle kogentního právního předpisu a návrh na vklad změny vlastnického práva bezpodílových spoluvlastníků podle takové dohody proto katastrální úřad zamítne."

Ustanovení § 143a odst. 2 o. z. pak zavedl možnost modifikovat dobu vzniku BSM tak, že manželé byli oprávněni dohodou o tzv. koakvizici vyhradit vznik BSM až ke dni zániku manželství. Pokud manželé takovou dohodu uzavřeli, pak po celou dobu trvání manželství nabývali majetek vždy každý do svého výlučného vlastnictví. Teprve ke dni zániku manželství nabytý majetek, majetková práva a pohledávky existující k tomuto dni vytvořil komplex majetku spadajícího do BSM, který se následně vypořádal.

Ustanovení § 143a o. z. stanovilo pro dohody podle § 143a odst. 1 a 2 o. z. formu notářského zápisu. Pokud tuto formu neměly, šlo o dohody absolutně neplatné podle § 40 o.z.

Ochranu dobré víry třetích osob vstupujících s jedním nebo oběma manžely do právních vztahů, upravil § 143a odst. 3 o. z. tak, že se manželé mohli na takovou dohodu vůči třetí osobě odvolat jen tehdy, pokud jim byla tato dohoda známa. Jestliže taková osoba nebyla seznámena s existencí a obsahem dohody, postupovalo se ve vztahu k ní podle ust. 143, jakoby žádná dohoda uzavřena nebyla.

Úprava ustanovení § 143a o. z. se promítla i do ust. § 147 o. z., který se týká možnosti uspokojení pohledávky věřitele při výkonu rozhodnutí. Dosavadní ustanovení § 147 o. z. hovořilo pouze o možnosti věřitele dosáhnout uspokojení své pohledávky za jedním z manželů, která vznikla za trvání manželství i z majetku patřícího do BSM. Nově zařazený odstavec 2 reagoval na novou zákonnou úpravu dohod upravujících rozsah či dobu vzniku BSM tak, že neumožňoval uspokojení věřitele jednoho z manželů z majetku BSM, jestliže pohledávka vznikla při používání majetku nepatřícího na základě dohody podle § 143a občanského zákoníku do BSM.

5.2.4. Nové ustanovení § 148a o. z.

Obnovení práva svobodného podnikání, kdy podniká jeden z manželů nebo podnikají oba dva, si vyžádalo speciální úpravu týkající se BSM. Novelou proto bylo začleněno do právní úpravy nové ustanovení § 148a o. z. Podle této právní úpravy k použití majetku v BSM potřebuje manžel - podnikatel při zahájení podnikání souhlas druhého manžela. K dalším právním úkonům souvisejícím s podnikáním již souhlas druhého manžela nepotřebuje. Toto ustanovení se vykládalo tak, že postačoval tzv. generální předběžný souhlas druhého manžela. Druhá věta ust. § 148a zajišťovala prostor pro

podnikání podnikajícího manžela, ale zároveň citelně zasahovala majetkovou sféru druhého manžela. Z toho důvodu právní úprava následně přiznává tomuto manželovi právo podat soudu návrh na zrušení BSM. Soud v takovém případě BSM zrušit musí, zákon mu nedává prostor pro uvážení. Ustanovení § 148a odst. 2 o. z. se stalo speciální úpravou k ustanovení § 148 o. z. upravující zánik BSM³³.

Zjevně nad rámec zákonného společenství manželů jde ustanovení § 148a odst. 3 občanského zákoníku. Je-li totiž zrušeno BSM z důvodu podnikání jednoho z manželů a toto podnikání je vykonáváno společně nebo za pomoci druhého manžela, rozdělí se příjmy z tohoto podnikání mezi ně podle zásad uvedených v písemné smlouvě. Předmětná smlouva musela být uzavřena písemně, jinak byla absolutně neplatná. Pokud manželé neuzavřeli písemnou smlouvu, rozdělovali si příjmy rovným dílem.

Postup podle ust. § 148a se uplatňoval tehdy, pokud si manželé dohodou o tzv. koakvizici nevyhradili vznik BSM až ke dni zániku manželství.

5.2.5. Úprava vlastnictví k pozemkům

Novela občanského zákoníku provedená zákonem č. 509/1991 Sb. se rovněž zásadním způsobem dotkla úpravy vlastnictví k pozemkům, a to novým ustanovením § 872. Jedná se o typický příklad transformačního ustanovení, kterým se přizpůsobuje předchozí právní institut, jež dále již není upraven v nové regulaci. Osobní užívání pozemku se do 31. 12. 1991 řídilo ustanoveními § 198 a násl. o. z. Jeho účelem bylo umožnit užívání pozemků, zpravidla ve státním vlastnictví, nevlastníky. Podle nové právní úpravy se toto právo transformuje na vlastnické právo k pozemku. Zákon předpokládal následující postupy: Pokud byla výlučným uživatelem pozemku fyzická osoba, tak jí vzniklo vlastnické právo k pozemku. Pokud k pozemku existovalo společné užívání pozemku, nikoliv však osobní užívání manžely, tak vzniklo právo podílového spoluvlastnictví. Výše podílu byla určena s ohledem na to, zda byl pozemek nezastavěný nebo zastavěný. Když byl pozemek zastavěný, tak výši podílů k pozemku určovala velikost podílu ke stavbě. Podílové spoluvlastnictví vzniklo rovněž manželům, pokud měli k pozemku užívací právo, ale jejich BSM zaniklo. Pokud měli

---

³³srov. § 148 o.z. a § 148a o.z

manželé k pozemku společné užívací právo a k 1. 1. 1992 v jejich manželství trvalo BSM, vzniklo bezpodílové spoluvlastnictví manželů k tomuto pozemku.

Uvedený právní předpis současně řeší návaznost postavení osobních uživatelů pozemku a povinných osob podle zákona č. 229/1991 Sb., tj. zákona o půdě. Přeměnou osobního užívání na vlastnické právo není dotčeno postavení osobních uživatelů jako povinných osob.

Jedním z předpokladů vzniku práva osobního užívání pozemku byla registrace dohody státním notářstvím. Pokud tento proces nebyl dovršen do 31. 12. 1991, osobní užívání nevzniklo, i když již existovalo právo na uzavření dohody. Situace, které do tohoto data nebyly ukončeny pravomocnou registrací, vyřešil odst. 5 vznikem časově omezeného práva na uzavření kupní smlouvy.³⁴

5.3. Novela zákonem č. 264/1992 Sb.

Zákonem č. 264/1992 Sb. a zákonem č. 265/1992 Sb. o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem, které nabyly účinnosti dne 1. 1. 1993, byl do našeho právního řádu přijat vkladový princip nabytí vlastnického práva k nemovitostem. Z tohoto důvodu bylo do právní úpravy BSM doplněno ustanovení § 149a o.z., který se týká dohod o nemovitostech, které stanoví povinnou formu dohod mezi manžely týkající se nemovitostí a upravuje jejich účinnost tak, že takové dohody nabývají účinnosti vkladem do katastru nemovitostí.

Předmětné ustanovení § 149a obč. zákoníku není přesné, neboť hovoří o dohodách mezi manžely podle ustanovení § 143 o.z.. Toto ustanovení však žádnou dohodu mezi manžely neupravuje a zákonodárce měl jistě na mysli ustanovení § 143a občanského zákoníku.

---

³⁴srov. judikát R 63/95: Jestliže do účinnosti zákona č. 509/1991 Sb. vzniklo a trvalo dřívější právo osobního užívání pozemku (případně právo společného užívání pozemku manžely), potom se toto právo změnilo na vlastnictví fyzické osoby (bezpodílové spoluvlastnictví manželů) k pozemku, pokud nešlo o případ, že k dohodě vůbec nedošlo anebo že dohoda nebyla registrována státním notářstvím. Byla-li za trvání práva osobního užívání pozemku zřízena stavba v souladu s jeho účelovým určením a ta byla potom převedena na jinou osobu, potom přešlo právo osobního užívání pozemku na nabyvatele stavby. Totéž platilo i v případě převodu tzv. zahrádkářských chat, vystavěných na pozemcích přenechaných do užívání za účelem užívání nebo zřízení zahrádky.

Problematická je rovněž samotná právní úprava nabytí účinnosti citovaných dohod. V § 149a o.z. se stanoví, že: "Pokud se dohody mezi manžely podle ustanovení § 143 a 149 týkají nemovitostí, musí mít písemnou formu a nabývají účinnosti vkladem do katastru nemovitostí." Tato dikce je však poněkud nepřesná. Podle § 2 odst. 2 zákona č. 265/1992 Sb. vlastnická práva, zástavní práva a práva s účinky věcného práva vznikají, mění se nebo zanikají dnem vkladu do katastru nemovitostí. Vkladem do katastru nemovitostí se tak nabývá vlastnické právo k nemovitosti nikoliv účinnost smlouvy. Obligačně právní účinky musely nastat u předmětné smlouvy nejpozději dnem podání návrhu na vklad vlastnického práva či jiného práva dle § 1 odst. 1 zákona č. 265/1992 Sb., jinak by taková smlouva nebyla vůbec způsobilá vkladu do katastru nemovitostí.³⁵

5.4. Závěr

Novely zákonných úprav bezpodílového spoluvlastnictví manželů, které proběhly v devadesátých letech minulého století, se snažily reagovat na změnu politických a hospodářských poměrů v zemi, zejména na obnovení tržního hospodářství a demokracie. Zrušily kogentnost úpravy BSM a právní úpravě majetkového společenství manželů navrátily dispozitivní charakter. V tomto smyslu jsou novely občanského zákoníku nepochybně přínosem. Citovaným novelám se však nepodařilo překonat nedostatky a nejasnosti, případně její mezery v právní úpravě bezpodílového spoluvlastnictví manželů, na které právní teorie i praxe delší dobu poukazovaly. O to se opětovně a s lepším výsledkem pokusila až novela občanského zákoníku provedená zákonem č. 91/1998 Sb., kterým bylo dosavadní BSM nahrazeno novým právním institutem společného jmění manželů.

---

³⁵srov. rozsudek Vrchního soudu v Olomouci 1 Co36/2006-99 ze dne 6.9.2006: „Při vzniku vlastnického práva k nemovitostem evidovaným v katastru nemovitostí na základě smlouvy je třeba rozlišovat právní důvod nabytí vlastnického práva (titulus adgui irendi) a právní způsob jeho nabytí (modus adgui rendi). Smlouva o převodu nemovitostí představuje tzv. titulus adgui rendi. I když z takové smlouvy vznikají jejím účastníkům práva a povinnosti, ke vzniku vlastnického práva podle ní nedochází, ten nastává (modus adgui rendi) až vkladem (intabulací) vlastnického práva do katastru nemovitostí (srovnej § 133 odst. 2 o.z.). Uzavření smlouvy o převodu jednotky, kterou se převádí nemovitosti, jež jsou předmětem evidence v katastru nemovitostí, nemá účinek převodní, ale pouze účinek obligační. Zavazuje zcizitele (prodávajícího) k tomu, aby vlastnictví věci na nabyvatele (kupujícího) dalším úkonem, který je právně uznávaným způsobem převodu vlastnictví, převedl.“

6. Platná právní úprava

6.1. Obecně o novelizaci o. z. provedené zákonem č. 91/1998 Sb.

Zákonem č. 91/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 o rodině, ve znění pozdějších právních předpisů, a o změně a doplnění dalších zákonů, účinným od 1. 8. 1998, byla provedena významná novelizace nejen zákona o rodině č. 94/1963 Sb., ale též novelizace občanského zákoníku, konkrétně zrušení souboru ustanovení upravujících BSM a jejich nahrazení novým právním institutem společného jmění manželů (dále jen SJM). BSM se s účinností od 1. 8. 1998 transformovalo na společné jmění manželů za předpokladu, že k tomuto datu existovalo. Zásadní a pozitivní přínos novely je nutno spatřovat v posílení principu rovného postavení manželů, vzájemné pomoci a ekonomické solidarity, čímž zprostředkovaně přispívá ke společensky žádoucí stabilitě manželství. Postavení věřitelů i vzájemná solidarita mezi manžely se posílily tím, že předmětem SJM jsou nadále kromě věcí a práv též závazky, které některému z manželů či oběma vznikly za trvání manželství, s výjimkou závazků týkajících se odděleného majetku, náležejícího výlučně jen jednomu z manželů a s výjimkou závazků, jejichž rozsah přesahuje míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů a které převzal jeden z manželů bez souhlasu druhého. Velice důležité bylo začlenění do právní úpravy zásadně novelizovaného § 143a o. z., který tak umožnil manželům upravit smlouvou ve formě notářského zápisu zákonem stanovený rozsah SJM, přičemž vymezil, že předmětem takové smlouvy mohou být i jednotlivé majetkové hodnoty a závazky. Novela dále nově umožňuje uzavírat tzv. předmanželské smlouvy, kterými budoucí manželé mohou upravit své budoucí majetkové vztahy. Neméně důležitá jsou nová ustanovení týkající se právních dopadů podnikání jednoho či obou manželů na SJM. Nově soudu nebyla dána možnost, aby svým rozhodnutím SJM za trvání manželství na návrh jednoho z manželů úplně zrušil. Na návrh některého z manželů však soud může zúžit SJM až na věci tvořící obvyklé vybavení domácnosti. Nový institut SJM ač je ve značné části shodný s úpravou předchozího BSM, odstranil řadu nepřesností a mezer v úpravě. Nová právní úprava SJM se snažila dát manželům vysokou míru svobody při nakládání se společným majetkem, avšak za současného zvýšení ochrany práv třetích osob a tak zajištění patřičné míry právní jistoty.

6.2. Vznik a rozsah SJM

6.2.1. Úvod

Se vznikem manželství je vždy spojen vznik SJM³⁶. Tomu odpovídá ustanovení § 136 odst. 2 o. z., že společné jmění manželů může vzniknout jen mezi manžely. Z toho plyne jediná podmínka pro vznik SJM, a to je vznik manželství a jeho trvání.

Na vznik a trvání SJM nemá vliv, zda manželství plní funkce podle zákona o rodině ani zda manželé vedou či nevedou společnou domácnost. Nelze uzavřít manželství, aby s ním nebyl spojen vznik SJM, byť v rozsahu odlišném od dikce ustanovení § 143 o. z., byť s odložením vzniku SJM ke dni zániku manželství. Podle přechodných ustanovení čl. VIII. bod 2. zákona č. 91/1998 Sb., platí, že: "Věci, které ke dni 1. srpna 1998 tvořily bezpodílové spoluvlastnictví manželů, se stávají součástí společného jmění manželů. Pohledávky a dluhy, které vznikly před 1. srpnem 1998 a které se podle tohoto zákona považují za součást společného jmění manželů, stávají se jeho součástí. Pokud jiné předpisy mluví o bezpodílovém spoluvlastnictví manželů, rozumí se tím společné jmění manželů."

6.2.2. Zákonné vymezení SJM

Rozsah SJM je zásadně vymezený v § 143 o. z., který v odstavci 1. stanoví, že SJM tvoří:

- a) majetek nabytý některým z manželů nebo jimi oběma společně za trvání manželství
- b) závazky, které některému z manželů nebo oběma manželům společně vznikly za trvání manželství

Podle zákona nepatří do společného jmění manželů majetek a závazky:

- a) majetek získaný dědictvím bez ohledu na osobu zůstavitele,
- b) majetek, který nabyl jeden z manželů nebo oba manželé darem od kohokoliv,
- c) majetek, který jeden z manželů nabyl transformací za majetek náležející do jeho výlučného vlastnictví

---

³⁶ tento důsledek uznávala soudní praxe již podle předchozích právních úprav – srov. judikát R 42/72

- d) věci, které podle své povahy slouží osobní potřebě jen jednoho z manželů,
- e) věci vydané jednomu z manželů na základě předpisů o restituci za předpokladu, že byly vydány manželovi, který je měl ve vlastnictví před uzavřením manželství nebo pokud je manžel právním nástupcem původního vlastníka,
- f) závazky týkající se výlučného majetku jednoho z manželů (majetku, který nabyt způsobem uvedeným pod body a) až e), jakož i majetku, který nabyt před uzavřením manželství,
- g) závazky, jejichž rozsah přesahuje míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů, které převzal jeden z nich bez souhlasu druhého.

Právní úprava uvedená v odst. 2. cit. zákona je důsledkem širokého pojetí předmětu SJM. Aby nevznikaly pochybnosti, tak bylo stanoveno, že manžel společníka obchodní společnosti, držitele akcií nebo člena družstva se nestává společníkem, akcionářem ani členem družstva, kromě vzniku společného členství v bytových družstvech³⁷.

Shora citované ustanovení je kogentní s tím, že následující § 143a o. z. umožňuje manželům určitou dispozici.

6.2.2.1. Majetek nabytý za trvání manželství

Majetkem se rozumí souhrn majetkových hodnot (věcí, práv, jiných práv a hodnot ocenitelných penězi). Právní způsoby a tituly nabytí majetku do SJM mohou být různé. Aby se majetek stal součástí SJM, tak musí dojít k jeho nabytí manžely společně nebo aspoň jedním manželem za trvání manželství. Je-li splněna tato podmínka a není-li dán zákonný nebo smluvní důvod vyloučení určitého majetku z předmětu SJM, platí, že vše co nabývá jeden manžel, nabývá současně i manžel druhý. Je nerozhodné, zda druhý manžel byl smluvní stranou. Majetek vcházející do SJM musí být nabytý legální cestou, jinak se nemůže takový majetek stát předmětem SJM. Pojem nabytí majetku pak znamená zásadně nabytí z prostředků připadajících do SJM, nikoli za použití prostředků připadajících do odděleného majetku jednoho z manželů. Do SJM

---

³⁷ srov. § 703, odst. 2 o.z. Vznikne-li jednomu z manželů za trvání manželství právo na uzavření smlouvy o nájmu družstevního bytu, vznikne se společným nájmem bytu manžely i společné členství manželů v družstvu.

spadají všechny příjmy obou manželů, ať je jejich právní důvod jakýkoliv (s výjimkou věcí zákonem či smlouvou manželů výslovně vyloučených).

Do SJM náleží i příjmy z podnikání. Ze žádného ustanovení občanského zákoníku nevyplývá, že společným majetkem by měl být jen zisk, chápaný jako rozdíl mezi výnosem z podnikání a náklady z podnikání v souvislosti s ním vynaložené. Do SJM lze nabýt i vydržením, splňuje-li aspoň jeden z manželů podmínky vydržení a dražbou. Oprávněný držitel se stává vlastníkem věci, má-li ji nepřetržitě v držbě po dobu tří let, jde-li o movitost, a po dobu deseti let, jde-li o nemovitost. Podle § 129 o. z. je oprávněný držitel ten, kdo s věcí nakládá jako s vlastní nebo vykonává právo pro sebe. Jestliže oprávněný držitel žije v manželství, vydrží věc ve prospěch SJM.³⁸

Nově vzniklá věc spadá do SJM jejím zhotovením. Pokud však za trvání manželství byla dokončována již existující věc, pak taková věc podle ustálené soudní praxe do SJM již nepatří. V tomto případě je judikatura shodná s úpravou BSM.

Soudní praxe setrvává na stanovisku, že pokud na zaplacení nemovitosti bylo použito třeba jen zčásti společných peněz, je třeba celou zařadit do SJM, nikoliv jen její část. Je však otázkou, zda tento právní názor odpovídá změněným společenským poměrům.

Soudní praxe se přiklonila k názoru, že pokud nabude jeden z manželů za trvání manželství z prostředků patřících do SJM obchodní podíl ve společnosti s ručením omezeným, stává se tím získaný majetek (hodnota obchodního podílu) součástí SJM.³⁹

Do SJM náleží rovněž věci sloužící k výkonu povolání, neboť nová právní úprava zákona č. 91/1998 nepřevzala předchozí úpravu, kdy byly tyto věci vyloučené z BSM. S ohledem na přechodné ust. čl. VIII. zákona č. 91/1998 Sb. se věci sloužící k výkonu

---

³⁸srov. Nález Ústavního soudu ze dne 12. 6. 1996, uveřejněný pod č. 48 Sbírkou nálezů a usnesení ÚS ČR, ve svazku 5: Protože vydržení není uvedeno mezi výjimkami v § 143 občanského zákoníku, má Ústavní soud za to, že stal-li se oprávněný držitel vydržitelem věci, přešla tato věc do bezpodílového spoluvlastnictví manželů, pokud manželé žili v trvajícím manželství za existujícího bezpodílového spoluvlastnictví.

³⁹srov. rozsudek NS ČR ze dne 20. 7. 2004, sp. Zn. 22 Cdo 700/2004

povolání a existující k 31. 7. 1998 součástí SJM nestaly.

Rozsah majetku spadajícího do SJM mohou modifikovat též zvláštní zákony. Tak je tomu např. v případě autorského zákona, neboť originální nabytí majetku do vlastnictví tvůrčí prací podle autorského zákona je vyloučeno ze SJM a autor nabývá majetková práva k dílu jen do svého výlučného vlastnictví.⁴⁰ Autor - manžel, který vytvoří dílo, jež je chráněno autorským zákonem, je jeho výlučným vlastníkem a dílo nespadá do SJM, teprve pokud by dílo autor prodal za trvání manželství, spadá takový výtěžek z prodeje do SJM.

Velmi důležitou součástí právní úpravy je vyvratitelná právní domněnka zakotvená v § 144 o. z., která stanoví, že není-li prokázán opak, má se za to, že majetek nabytý a závazky vzniklé za trvání manželství tvoří SJM. Začleněním této vyvratitelné domněnky zákonodárce významně zjednodušil rozhodování soudu v řízeních o vypořádání SJM. Toto ustanovení se dostalo do naší právní úpravy novelou zákonem č. 91/1998 Sb. a je zřejmé, že účelem bylo zajištění vyšší ochrany věřitelů kteréhokoli z manželů. Stanovenou právní domněnku lze vyvrátit např. předložením smlouvy dle § 143a o. z. Pokud se jedná o závazky musí též být dokázáno, že obsah takové smlouvy byl věřiteli v době vzniku závazku znám.

Při posuzování předmětu SJM je důležité zkoumat nejen způsob nabytí majetku, ale též okamžik jeho nabytí. § 133 o. z. upravuje okamžik nabytí vlastnictví jinak u věcí movitých, jinak u věcí nemovitých. Pro movité věci zákon stanoví, že vlastnictví k převáděné movité věci se nabývá převzetím věci, není-li právním předpisem stanoveno nebo účastníky dohodnuto něco jiného. Pro nemovité věci platí, že se vlastnictví k převáděné nemovité věci, která je předmětem evidence v katastru nemovitostí, nabývá vkladem do katastru nemovitostí.

Pokud nemovitá věc není předmětem evidence katastru nemovitostí, potom se vlastnictví nabývá okamžikem účinnosti smlouvy o převodu vlastnictví k této věci.

---

⁴⁰srov. Judikaturu Nejvyššího soudu: Sbírka soudních rozhodnutí: R 30/1984. V rozhodnutí se stanoví, že do majetku v BSM nepatří nároky a práva autorského do dne zániku BSM ještě nerealizované, ale jen odměny a náhrady, které v čase trvání manželství byly už vyplaceny.

Z toho vyplývá, že např. vznikne-li stavba (ještě nedokončená) před uzavřením manželství, snoubenec nabývá tuto stavbu do svého výlučného vlastnictví.

Za trvání manželství sice dojde ze společných prostředků k dokončení stavby a její kolaudaci, přesto tato nemovitost zůstává stále ve výlučném vlastnictví toho z manželů, kdo nabyt stavbu do vlastnictví před uzavřením manželství. Skutečnost, že stavba byla dokončena ze společných prostředků manželů, by se promítla jen v případě vypořádání zaniklého SJM.⁴¹

Občanský zákoník upravuje společné jmění manželů jako majetkové společenství omezené, tj. nikoli universální. Určitý majetek a určitá skupina závazků je ze SJM vyloučena, a to přestože byla společně nebo jedním z nich nabyta v průběhu trvání manželství. Vyloučený ze SJM je majetek na základě zákonem uvedených právních titulů.

Především se jedná o majetek nabytý dědictvím nebo darem. Vlastníkem takového majetku se stává manžel, který majetek zdědil nebo který mu byl darován. Zákon nepřipouští učinit výjimku, a to ani tehdy, pokud jsou dědici nebo byli obdarováni oba manželé a vůle dárce nebo zůstavitele směřovala k zařazení majetku do SJM. Do SJM nepatří ani věci, které byly nabyté proto, aby sloužily osobní potřebě jednoho z manželů. Povaha věci sama o sobě nestačí, věc musí osobní potřebě skutečně sloužit. Předmět SJM netvoří ani majetek, který jeden z manželů nabyt transformací za majetek náležející do jeho výlučného vlastnictví. Manžel, který v důsledku transformace takto majetek získal, může postupovat podle ust. § 143a a SJM rozšířit, bude-li chtít. Konečně předmět SJM netvoří ani věci nabyté podle předpisů o zmírnění následků některých majetkových křivd, jako jsou z. č. 403/1990 Sb., zákon č. 87/1991 Sb. a zákon č. 229/1991 Sb. To vše platí jen za předpokladu, že tyto věci byly vydány

---

⁴¹srov. judikát Rc 111/92: Vznik stavby jako věci ve smyslu práva nelze spojovat jen s její stavební dokončeností. Postačí, jestliže je stavba vybudována aspoň do takového stadia, v němž je již nezaměnitelným způsobem individualizována. Nejde-li o některou ze speciálních staveb (např. stavbu podzemní), je možno vznik stavby klást do roviny s okamžikem, kdy je jednoznačně patrné dispoziční řešení prvního nadzemního podlaží. Jestliže před uzavřením manželství účastníků byly již provedeny tyto konstrukce a práce, které stavbu jako celek charakterizují (zejména svíslé a vodorovné svíslé konstrukce, konstrukce střechy) lze dovodit, že za trvání manželství byla již dokončována existující věc.

manželovi, který je měl ve vlastnictví před uzavřením manželství nebo manželovi, který je získal za uzavření manželství, ale tyto již tehdy tvořily předmět jeho výlučného vlastnictví podle předpisů účinných do 31. 7. 1998.

6.2.2.2. Majetkové vztahy uvnitř manželství

A) Věci

Majetkové vztahy vznikající uvnitř manželství a upravené formou SJM představují jen jednu skupinu majetkových vztahů. Druhou a třetí skupinu tvoří majetkové vztahy každého manžela k majetku, který do SJM nevchází a představuje vlastnictví každého manžela. Mezi těmito třemi majetkovými skupinami dochází k neustálým majetkovým přesunům a změnám. Majetek z odděleného vlastnictví jednoho z manželů se může stát majetkem ve výlučném vlastnictví druhého manžela, zejména darováním či kupní smlouvou. Darování mezi manžely přichází v úvahu jen tehdy, je-li jedním z manželů druhému darována věc z odděleného vlastnictví manžela - dárce, či pořízena z prostředků v odděleném vlastnictví tohoto manžela. Pokud by i jen částečně na dar druhému manželovi bylo použito prostředků ze společného jmění, pak by se nemohlo jednat o dar, ale pořízená věc by spadala do SJM. Manželé mohou mezi sebou uzavírat nejen smlouvu darovací, ale i smlouvu kupní či směnnou, avšak vždy za předpokladu, že vše hradí ze svého odděleného vlastnictví. Pokud manželé neuzavřou smlouvu ve smyslu § 143a obč. zák., nemůže jeden z manželů svým prohlášením vložit věc ze svého výlučného vlastnictví do SJM, toto nelze ani prostou dohodou manželů. Lze však investovat do majetku SJM z prostředků v odděleném vlastnictví, a to tehdy, jestliže manžel použije k nabytí věci jak prostředky ze SJM, tak prostředky ze svého odděleného vlastnictví. Nabytá věc pak náleží celá do SJM. K této problematice zaujal stanovisko Nejvyšší soud ČR v rozsudku ze dne 19. 4. 2000, sp. zn. 22 Cdo 1658/98, který právě řeší investici z vlastního výlučného majetku do majetku společného: "Jestliže kupní cena pořízované věci byla zcela zaplácena z výlučných prostředků jednoho z manželů, avšak kupujícími byli oba manželé a oba při uzavření kupní smlouvy projevili vůli nabýt kupovanou věc do BSM, pak se tato věc stala předmětem jejich bezpodílového spoluvlastnictví."

Přesun majetku ze SJM do výlučného vlastnictví jednoho z manželů je také možný.⁴² Nejčastěji se tak děje, jsou-li z prostředků ze SJM pořízeny věci sloužící osobní potřebě jen jednoho z manželů.

B) Závazky, pohledávky a oprávnění

Za doby trvání manželství vznikají manželům jak výlučné závazky, tak výlučná práva náležející do jejich odděleného majetku a dále společné závazky a společná oprávnění. Manželé mohou uzavírat různé smlouvy, kterými se zavazují jak s třetími osobami tak mezi sebou navzájem, avšak za předpokladu, že se taková smlouva týká jejich odděleného majetku. Manželé například mohou mezi sebou uzavřít platně smlouvu o půjčce, na základě které jeden z manželů poskytne druhému manželu prostředky z jeho odděleného majetku na investice do odděleného majetku druhého manžela. Takto vzniklé pohledávky mezi manžely se podle § 114 o. z. nepromlčují. Promlčení tedy nezačne a ani neběží až na úroky a opětuující se plnění, jejichž nároky se promlčují v obecné promlčecí době. Jestliže počátek promlčecí doby spadá do období před uzavřením manželství, pak okamžikem uzavření manželství se běžící promlčecí doba staví a po dobu existence manželství neběží. Jestliže však dojde k rozvodu manželství či prohlášení manželství za neplatné, opět promlčecí doba počne běžet, či pokud již běžela před uzavřením manželství, tak bude pokračovat a doběhne. Jistě nelze namítat nic proti tomu, aby taková pohledávka týkající se odděleného majetku jednoho z manželů byla uspokojena z prostředků náležejících do SJM, panuje-li o způsobu uspokojení takové pohledávky mezi manžely shoda. Potom by se jednalo o investici ze SJM do odděleného majetku jednoho z manželů. Nebylo by však možné, aby se manžel - věřitel soudně domáhal uspokojení své pohledávky za druhým manželem z prostředků náležejících do SJM, ale jedině z prostředků náležejících do odděleného majetku manžela - dlužníka.

Příkladem opačného toku prostředků je mzda, neboť zde dochází k transformaci výlučného oprávnění ve společný majetek, jako součást SJM. Nárok na mzdu vzniká dle zákoníku práce a zákona o mzdě provedením práce. Je-li práce jedním z manželů

---

⁴²srov. Sborník IV. Nejvyššího soudu z roku 1986, str. 496: Náklady, které byly za trvání manželství a bezpodílového spoluvlastnictví manželů vynaloženy ze společného majetku na oddělený majetek některého z manželů, nemohly být předmětem bezpodílového spoluvlastnictví manželů.

provedena, má tento nárok na mzdu, jde o pohledávku náležející do odděleného majetku tohoto manžela. Pokud by zaměstnavatel manžela nesplnil svou povinnost vyplatit mu mzdu, byl by jen tento manžel aktivně legitimován k podání žaloby, nikoli oba manželé společně. Jakmile je však pohledávka ze strany zaměstnavatele splněna, mzda je zaplácena, vyplacené peníze nepatří do odděleného majetku manžela, kterému mzda náleží, ale podle ustanovení § 143 o. z. se stávají součástí SJM.⁴³

Pokud ze mzdy, jako součásti společného jmění, je uspokojena výlučná pohledávka jednoho z manželů, např. výživné pro dítě z předchozího manželství, pak se jedná o investice ze společného jmění do odděleného majetku.

Společnými oprávněními, která jsou součástí SJM, mohou být, společný nájem bytu manžely, společné členství v bytovém družstvu, společná oprávnění ve smyslu § 512 o. z. Společnými závazky jsou závazky uvedené v § 511 o. z. a rovněž závazky, které vznikly některému či oběma manželům za trvání manželství, ledaže by se jeden z manželů bez souhlasu druhého zavázal k takovému závazku, jež přesahuje míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů.

Platná právní úprava příliš benevolentně umožňuje uzavírat každému manželovi smlouvy a brát na sebe závazky (např. smlouvy o půjčce, smlouvy o úvěru, smlouvy o zprostředkovatelském úvěru, závazky ručitelské) bez souhlasu a dokonce bez vědomí druhého manžela. Právní dopad takto převzatých závazků však může být mimořádně tvrdý. Je sporné, jak hodnotit míru přiměřenosti majetkových poměrů. Zda přihlídnout k průměrným, objektivním, převažujícím majetkovým poměrům ve společnosti nebo vyjít z konkrétních majetkových poměrů manželů. Tuto otázku dosud jednoznačně nevyřešila ani soudní praxe. Prohlubující se proces sociální a majetkové diferenciaci společnosti, rozdílná úvěruschopnost české společnosti a z toho vyplývající rozdílná platební schopnost vede k závěru, že míra majetkové přiměřenosti se musí vztahovat ke konkrétní majetkové situaci manželů, tedy k SJM manželů v celém jeho rozsahu.

---

⁴³ srov. Judikaturu Nejvyššího soudu: Sbírka soudních rozhodnutí: R 42/1972 str. 241

Zařazení majetku do SJM má dopad na rozsah majetku manželů, z jehož se věřitelé mohou uspokojit, pokud nebude jejich závazek splněn řádně a včas. I když není závazek součástí SJM, avšak vznikl za trvání manželství jen jednomu z manželů, lze pro jeho vydobytí nařídit exekuci na majetek patřící do SJM.⁴⁴

6.2.3. Smlouvy podle ust. § 143a o. z.

Změna společenských poměrů po r. 1989 si v krátké době vyžádala posílení smluvních prvků i v oblasti manželských majetkových vztahů. Zákon č. 91/1998 Sb. přinesl v tomto směru jen některá legislativní upřesnění, po kterých právní praxe volala. Manželé mohou podle odst. § 143 a o. z. smlouvou uzavřenou formou notářského zápisu rozšířit nebo zúžit zákonem stanovený rozsah společného jmění manželů. Podle zákona se to týká nejenom rozsah majetku a závazků nabytých či vzniklých v budoucnosti, ale i majetku a závazků, které již tvoří jejich společné jmění. Předmětem této smlouvy mohou být i jednotlivé majetkové hodnoty a závazky. Co se týká vlastní smlouvy, ta nesmí být v rozporu s dobrými mravy (§ 3 o. z.) a nesmí poškozovat věřitele. Co se týká termínu rozšíření rozsahu SJM, zákon nestanoví žádné meze, manželé tak smlouvou mohou zahrnout do SJM opravdu vše, co jeden z nich za doby manželství nabude. Pokud jde o pojem zúžení, tam je mez stanovená tak, že smlouvou o zúžení SJM nesmí dojít ke zrušení SJM, neboť zrušení SJM zákon nepřipouští, proto je možné zúžit SJM smlouvou manželů až na jedinou věc náležející do SJM, třeba nepatrné hodnoty. Tím došlo k odstranění nejasnosti a rozporů do té doby panujících ohledně možnosti uzavřít dohodu o rozšíření či zúžení BSM nikoli jen do budoucnosti, ale i o majetku již spadajícím do BSM. Zúžením SJM si manželé smluvně rozšiřují zákonný okruh výluk z předmětu společného jmění. Ta část majetku, kterou manželé smluvně z předmět SJM vyloučili, podléhá vypořádání jako v případě zániku SJM. Rozšířením SJM se omezuje vlastnictví manžela ve prospěch majetkového společenství. Součástí SJM tak může být i majetek, který z něho jinak zákon vylučuje.

---

⁴⁴ srov. § 262a, odst. 1 o. s. ř.: Výkon rozhodnutí na majetek patřící do SJM lze nařídit také tehdy, jde-li o vydobytí závazku, který vznikl za trvání manželství jen jednomu z manželů. Za majetek patřící do společného jmění povinného a jeho manžela se pro účely nařízení výkonu rozhodnutí považuje také majetek, který netvoří součást SJM jen proto, že byl smlouvou zúžen zákonem stanovený rozsah SJM nebo že byl smlouvou vyhrazen vznik SJM ke dni zániku manželství.

Podle odst. 2 cit. ustanovení si manželé mohou formou notářského zápisu zcela nebo zčásti vyhradit vznik SJM ke dni zániku manželství s tím, že taková smlouva se netýká věcí tvořících obvyklé vybavení domácnosti, neboť takové věci patří do SJM vždy. Zákon kategorií „věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti“ nevymezuje a ponechává výklad na soudní praxi. Pojem obvyklé vybavení domácnosti lze jen ztěžlo přesně definovat, měl by se posuzovat z objektivního hlediska s přihlédnutím k běžnému standardu ve společnosti. Podle jazykového výkladu se bude jednat o bytové zařízení (kuchyňské vybavení, zařízení obývacího pokoje, ložnice, běžné elektrospotřebiče). Tento institut spočívá v tom, že veškerý majetek, který manželé za dobu manželství nabývají, nespadá do SJM, tj. co manželé nabývají, nabývá každý sám pro sebe nebo nanejvýš do podílového spoluvlastnictví.

Ke dni zániku SJM budou tvořit jeho předmět jen ty majetkové hodnoty, které splňují kritéria ust. § 143 o. z. K majetku, který z okruhu majetkového společenství vyšel, se již nepřihlíží.

V ust. § 143a odst. 3 byla do naší právní úpravy zakotvena možnost úpravy budoucích majetkových vztahů v manželství ještě před uzavřením manželství. Jedná se v podstatě o předmanželskou smlouvu, kterou uzavírají muž a žena, kteří chtějí vstoupit do manželství. K platnosti dohody se vyžaduje písemná smlouva učiněná formou notářského zápisu. Smyslem dohody je upravit budoucí majetkové vztahy v manželství obdobným způsobem jak zákon připouští mezi manžely, tj. jak rozšířením nebo zúžením stanoveného rozsahu SJM, tak i plným nebo částečným vyhrazením SJM ke dni zániku manželství.

Vzhledem k uvedeným odchýlkám od zákonného rozsahu SJM musel zákon pamatovat na ochranu třetích osob. V ust. § 143a, odst. 4 o. z. je stanoveno, že na takové smlouvy se lze vůči třetí osobě odvolat jen tehdy, je-li třetí osobě obsah smlouvy znám. Tímto ustanovením bylo zpřesněno původní ustanovení § 143a odst. 3 o. z. týkající se BSM, který se spokojil s pouhým povědomím o existenci takové smlouvy. Nové ustanovení vyžaduje znalost obsahu smlouvy třetími osobami, neboť jen znalost obsahu smlouvy zaručuje třetí osobě vstupující do vztahu s manželem či manžely dostatečnou právní jistotu.

Další ochranu věřitelům při výkonu rozhodnutí proti možnému nepoctivému jednání dlužného manžela poskytuje ust. § 262a odst. 1 o.s.ř., podle kterého se při výkonu rozhodnutí nepřihlíží ke smlouvě, kterou byl zúžen zákonem stanovený rozsah SJM o majetek, který patřil do SJM v době vzniku vymáhané pohledávky. Podle ust. § 262a o.s.ř. se při výkonu rozhodnutí rovněž nepřihlíží k rozšíření SJM o majetek povinného, který nepatřil do SJM v době vzniku vymáhané pohledávky.

Zvláštní úpravu obsahuje z. č. 328/1991 Sb. o konkursu a vyrovnání. V případě, že byl na majetek manžela prohlášený konkurz jsou podle ust. § 26 odst. 3 neplatné smlouvy o zúžení rozsahu SJM úpadce a jeho manžela, smlouvy o rozšíření SJM úpadce a jeho manžela, jestliže se na jejich základě stal součástí SJM majetek do té doby patřící jen úpadci, smlouvy o rozšíření SJM úpadce a jeho manžela, jestliže se na jejich základě staly součástí SJM, závazky patřící do té doby jen manželovi úpadce a dohody o vypořádání SJM, jestliže byly uzavřeny v posledních šesti měsících před podáním návrhu na prohlášení konkurzu nebo po podání tohoto návrhu.

6.2.4. Změny rozsahu provedené soudem

Ustanovení § 148 o. z. dává soudu možnost ze závažných důvodů upravit na návrh některého z manželů zákonem stanovený rozsah SJM. Meze pro zúžení SJM soudním rozhodnutím stanoví zákon termínem "až na věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti". Předpokladem vydání soudního rozhodnutí o zúžení SJM je podaný návrh jedním z manželů a existence závažných důvodů k takovému rozhodnutí. Pokud soud neshledá v návrhu uváděné důvody jako závažné, návrh na zúžení SJM zamítne. Občanský zákoník neuvádí, jaké důvody budou pokládány za závažné, proto bude jejich zvážení vždy na soudu, který při tom bude hodnotit veškeré okolnosti konkrétního případu. Může jít např. o takové chování některého z manželů, který bezdůvodným a neúčelným přebíráním závazků zatěžuje integritu SJM, může jít o závadné chování některého z manželů (alkoholismus, gamblerství nebo rovněž nevhodné chování k dětem). V případech podle § 148 odst. 1 o.z. není soudu stanovena povinnost vyhovět návrhu na zúžení SJM ze závažných důvodů, jestliže soud hledá, že by toto rozhodnutí bylo na úkor některého z manželů. Soudy při rozhodování o zúžení SJM budou muset též posoudit, co tvoří obvyklé vybavení společné domácnosti. To nebude v jednotlivých případech stejné. Soud bude muset

vždy zhodnotit majetkové poměry, životní úroveň každé jednotlivé rodiny a z toho pak učinit závěr, jaké věci v konkrétním případě tvoří obvyklé vybavení společné domácnosti. Ustanovení § 148 o. z. má plnit funkci ochrany jednoho z manželů proti zneužívání SJM, případně jednostranného zmenšování SJM.

Podle § 148 odst. 2 soud zúží zákonem stanovený rozsah SJM, pokud se jeden z manželů stane podnikatelem, či společníkem neomezeně ručícím ve společnosti (společník ve veřejné obchodní společnosti nebo komplementář v komanditní společnosti) na návrh jednoho z manželů. Návrh může podat jak manžel, který nepodniká, tak manžel, jehož se důvody návrhu týkají. V situaci, že k podnikání jednoho z manželů běžně dochází i k používání majetku ze SJM, je dána možnost ochrany práv druhého z manželů - nepodnikatele tím, že tento může podat návrh na zúžení SJM, aby ochránil společný majetek před případnými nepříznivými důsledky podnikání manžela – podnikatele. Opět jako ve shora uvedeném případě je dán rámec zúžení, a to "až na věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti". Soud návrhu musí vyhovět, jsou-li prokázány požadované skutečnosti.

Ustanovení § 148 odst. 3 o. z. řeší situaci mezi manžely týkající se nakládání s příjmy z podnikatelské činnosti po rozhodnutí soudu o zúžení SJM podle § 148, odst. 2 o. z. tak, že se příjmy ze společné podnikatelské činnosti či podnikání vykonávaného za součinnosti manžela - nepodnikatele rozdělí v poměru dle uzavřené písemné smlouvy a není-li takové smlouvy, pak rovným dílem. Tato smlouva o nakládání s uvedenými příjmy z podnikatelské činnosti je zvláštní smlouvou, nikoli smlouvou dle § 143a o. z. Postačí proto pouze písemná forma smlouvy, není vyžadována forma notářského zápisu.⁴⁵

Změna rozsahu SJM po rozhodnutí soudu o zúžení SJM je možná jen na základě opětovného rozhodnutí soudu na návrh některého z manželů, nikoli na základě smlouvy mezi manžely. Soud při novém rozhodování se bude zabývat otázkou změny poměrů mezi manžely a zjišťovat, zda pominuly závažné důvody, pro které bylo SJM zužováno, popřípadě zda došlo ke změně poměrů na straně manžela - podnikatele,

---

⁴⁵srov. rozsudek NS ČR 22 Cdo 1717/2000 Sb. ze dne 2. 4. 2002, podle kterého pracovní činnost manžela, kterou vykonává jako osoba spolupracující, není podnikáním

čili zda pozbyl podnikatelské oprávnění, nebo již není neomezeně ručícím společníkem ve společnosti.

6.2.5. Spory o rozsah SJM

Mezi manžely může nastat spor, a to především v době rozvratu manželství či vypořádání již zaniklého SJM o tom, zda určitá věc nabytá za doby manželství náleží či nenáleží do SJM. Ten z manželů, který má za to, že věc, jež je v držení druhého manžela, nepatří do SJM, ale do jeho odděleného majetku, by mohl žalovat druhého manžela o vydání takové věci, a to ve smyslu § 126 o. z., což je ustanovení bránící vlastníka před neoprávněným zásahem do tohoto vlastnického práva. Jako předběžnou otázku by v případě sporu musel soud vyřešit, zda předmětná věc skutečně náleží do odděleného majetku manžela – žalobce. Pokud by však soud dospěl k závěru, že není prokázáno, že věc, jejíž vydání je žalováno, náleží do odděleného majetku manžela - žalobce a věc by byla pořízena za trvání manželství, za použití ustanovení § 144 o. z. by bylo nutné pokládat takovou věc za součást SJM a soud by musel žalobu zamítnout, neboť každý z manželů je úplným vlastníkem věci náležející do SJM, a proto nelze žalovat na vydání takové věci od druhého manžela, též úplného vlastníka věci.

6.2.6. Závěr

Institut společného jmění manželů je poměrně složitý, zákon nemůže postihnout veškeré případy, které v souvislosti s existencí SJM mohou nastat. Z tohoto důvodu právní úprava ve věci rozsahu SJM a případných změn rozsahu SJM ponechává velký prostor smluvní volnosti manželů a též soudní praxi. Je to pružnější a reálnému životu více vyhovující stav, než kdyby se vztahy mezi manžely musely sešněrovat do přesně daných právních regulí a definic.

6.3. Hospodaření se SJM

6.3.1. Společné užívání SJM

Podle ust. § 145 odst. 1 o. z. majetek, který tvoří společné jmění manželů, užívají a udržují oba manželé společně. Oba manželé mají právo společný majetek užívat a

udržovat. Nemají však povinnost jej užívat. Měli by se dohodnout, jak budou společný majetek užívat. Většinou půjde o neformální dohody, které vyplynou ze zaběhnutého způsobu života v rodině. Z praktického hlediska bude řadu věcí ze SJM užívat převážně jen jeden z manželů. Dohoda mezi manžely by měla vzniknout i ohledně udržování společného majetku. Nemůže platit, že údržbu věci, kterou převážně užívá jen jeden z manželů, hradí jen tento manžel, neboť jde-li o užívání společného majetku, ze společných prostředků se rovněž hradí údržba tohoto majetku. Pokud by jeden z manželů na údržbu společného majetku použil prostředky ze svého odděleného vlastnictví, pak by měl v případě zániku SJM a jeho vypořádání nárok na kompenzaci dle § 149 odst. 2 o. z. Opět tato dohoda nebude zřejmě písemná, ale fakticky dodržovaná do doby, kdy shoda mezi manžely trvá. Pokud dohoda přestane po určitém čase vyhovovat, manželé ji změní, a to nejčastěji změnou svého faktického jednání a nakládání s majetkem v SJM.

6.3.2. Záležitosti běžné a ostatní při správě společného majetku

Dle § 145 odst. 2 o. z. obvyklou správu majetku náležejícího do SJM je oprávněn vykonávat každý z manželů, v ostatních záležitostech je však vyžadován souhlas obou manželů, jinak je právní úkon neplatný. Jde o relativní neplatnost dle §40a o. z., tj. právní úkon se považuje za platný dokud se ten, kdo je takovým úkonem dotčen, neplatnosti nedovolá, přičemž se nemůže neplatnosti dovolat ten, kdo ji sám způsobil. Za běžnou záležitost lze jistě považovat zařizování věcí souvisejících se zajištěním běžného chodu domácnosti, obstarání běžných oprav domácnosti, plnění pravidelných platebních povinností, zajišťování osobních potřeb členů rodiny, tj. nakupování ošacení, školních a pracovních pomůcek apod., ale též plnění povinností uložených právním předpisem, či rozhodnutím soudu či orgánu státní správy, a proto se u zařizování takových záležitostí souhlas předpokládá. Soudní praxe nepovažuje za běžnou záležitost jakýkoliv převod nemovitostí, či poskytování darů nikoli nepatrné hodnoty.⁴⁶ Za ostatní záležitost lze považovat též sjednání nájmu bytu, či zrušení nájmu, dále opravy a údržba společného majetku přesahující míru běžných oprav a údržby. Půjde např. o finančně nákladnější opravy a úpravy věcí, jako rekonstrukce nemovitosti (přestavby, nástavby), zásadní oprava automobilu, zásadní úpravy bytu apod., sjednávání úvěrů a půjček, zatěžování nemovitostí právy třetích osob, přebírání ručitelských závazků, přistupování k závazku či jeho převzetí.

Pro příklad: K rozhodnutí o přestavbě společné nemovitosti je nepochybně třeba souhlasu obou manželů. Pokud je po tomto souhlasu vydané stavební povolení a stavebníky jsou oba manželé, pak nákup stavebního materiálu a další úkony související s realizací stavby nejsou již záležitostmi ostatními, ale jedná se o obvyklou správu majetku a takové úkony může provádět sám jeden z manželů.

Při rozhodování sporů mezi manžely o platnost právního úkonu učiněného jen jedním z manželů s tvrzením jednoho z nich, že se jedná o běžnou záležitost, bude muset soud vždy diferencovaně přihlížet k majetkovým a sociálním poměrům příslušné rodiny. Zároveň bude muset dbát, aby nepoškodil práva třetích osob, kterých se právní úkon provedený jedním z manželů bez souhlasu druhého dotýká, zda kritéria pro zhodnocení právního úkonu ještě jako běžného či již jako ostatního bylo poznatelné i k těmto třetím osobám.

Právo dovolat se neplatnosti právního úkonu je právo, které se promlčuje v obecné tříleté promlčecí lhůtě. Manžel, který bude chtít zvrátit platnost právního úkonu učiněného druhým manželem bez jeho souhlasu, bude muset podat žalobu k soudu, a to v dané tříleté lhůtě, aby zabránil promlčení. Soud v podané žalobě na plnění může otázku platnosti právního úkonu řešit jako otázku předběžnou.⁴⁷

Jestliže jeden z manželů učiní úkon, který je obvyklou správou majetku, pak tímto úkonem je zavázán i druhý manžel, a to i když mu provedení takového úkonu není známo. Co se týká udělení souhlasu k právnímu úkonu manžela, který se týká nikoli běžných záležitostí, není vždy nutné, aby druhý manžel dal souhlas k úkonu hned při jeho konání. Lze jej dát i dodatečně, též souhlas vyjádřit konkludentně. Vždy je však praktické, aby k úkonům ostatním byl dán druhým manželem souhlas předem, aby nedocházelo následně k pochybnosti o platnosti právního úkonu.

---

⁴⁶ srov. Komentář k ustanovení § 145 odst. 2 o.z. autorů Jehlička/Švestka/Škárová a kolektiv: Občanský zákoník komentář 10. vydání C.H.BECK 2006, str. 596

⁴⁷ srov. Komentář k ust. § 80 o.s.ř. autorů Bureš/Drápal/Krčmář/Mazanec, Občanský soudní řád 6. vydání C.H.BECK 2003, str.258 a násl. – nelze zpravidla žalovat žalobou na určení, kde lze žalovat na plnění

6.3.3. Souhlas k podnikání

K výkonu podnikatelské činnosti jednoho z manželů podnikající manžel nepoužívá pouze svůj oddělený (samostatný) majetek, ale rovněž majetek v SJM. Z důvodu ochrany druhého manžela občanský zákoník v § 146 stanoví, že k použití majetku v SJM nebo jeho části může dojít jen se souhlasem druhého manžela. Souhlas je nutné udělit při prvním užití majetku. Jestliže je takto souhlas dán, pak další úkony manžela podnikatele se ve vztahu k SJM považují za obvyklou správu, a proto k dalšímu použití majetku k podnikání již není souhlasu třeba. Jedná se o souhlas generální, není ho třeba k jednotlivostem. Zákon nestanoví formu souhlasu. Lze mít za to, že postačí též udělení souhlasu ústní formou, či dokonce konkludentně.⁴⁸ Platí zde však výjimka u osob, které se zapisují příslušným krajským soudem do obchodní rejstříku podle z. č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník. Součástí obchodního rejstříku je sbírka listin. Do sbírky listin musí být založený souhlas druhého s použitím společného jmění nebo jeho části k podnikání. Je nepochybné, že takový souhlas musí být udělený písemně. Na ostatní podnikatele, tj. ty, kteří se nezapisují do obchodního rejstříku, se uvedená oznamovací povinnost nevztahuje.

Soudní praxe dovodila, že souhlas podle § 146 má za důsledek, že právní úkony podnikajícího manžela při dispozici se společným majetkem nejsou relativně neplatné ve smyslu ust. § 145 odst. 2 a § 40a občanského zákoníku. Udělení souhlasu však samo o sobě nemůže vyloučit oprávnění druhého nepodnikajícího manžela tento společný majetek užívat.⁴⁹

6.3.4. Závazky

§ 145 odst. 3 o.z. stanoví, že závazky náležející do SJM plní oba manželé společně a nerozdílně. Manželé jsou tedy v tomto případě společnými dlužníky. Jde tu tedy o pasivní solidaritu založenou přímo zákonem. Solidárním ručením manželů za závazky tvořící SJM je zajištěna ochrana práv třetích osob. Za závazky takto vzniklé odpovídají manželé svým veškerým majetkem. Tím je nutno rozumět jak majetek tvořící předmět SJM tak i výlučný majetek každého manžela. Věřitel jednoho z manželů je oprávněn

---

⁴⁸srov. Právní rozhledy č. 5/1999 NS ČR Souhlas druhého manžela k podnikání mohl být učiněn i konkludentně, a to i při použití nemovitostí patřících do BSM

⁴⁹srov. rozsudek NS ze dne 16. 3. 2004, sp. Zn. 22 Cdo 1731/2003

uspokojit svou pohledávku nejen z výlučného majetku toho z manželů, který je dlužníkem, ale i z majetku náležejícího do SJM. Pasivní solidarita zde platí jen pro závazky tvořící SJM, jak je vymezeno v § 143 odst. 1 písmo b) o. z., tj. závazků, které některému z manželů vznikly za trvání manželství s výjimkou závazků týkajících se výlučného majetku jen jednoho z manželů a též závazků, jejichž rozsah přesahuje míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů, které převzal jeden z manželů bez souhlasu druhého.

6.3.5. Pasivní a aktivní solidarita

Solidarita obou manželů se dotýká rovněž úkonů týkajících se SJM. Zákon v § 145, odst. 4 stanoví, že z právních úkonů týkajících se společného jmění manželů jsou oprávněni a povinni oba manželé společně a nerozdílně. To znamená, že jde nejen o pasivní solidaritu dle § 511 odst. 1, ale rovněž o aktivní solidaritu dle § 513 o. z. Z toho plyne, že každý manžel je svým jménem oprávněn se domáhat vydání předmětu společného jmění na třetí osobě, požadovat zaplacení dlužné pohledávky apod.⁵⁰

6.3.6. Odchylná úprava správy SJM

Podle § 147 o. z. mohou manželé smlouvou uzavřenou ve formě notářského zápisu upravit správu SJM odchylně od úpravy obsažené v § 145 o. z. Smyslem této nové zákonné úpravy je umožnit nejen manželům, ale rovněž snoubencům, aby si správu svých majetkových vztahů upravili podle svých vlastních potřeb a představ. Smlouva o odchylné správě majetku v SJM by měla stanovit rozsah a pravidla disponování s majetkem v SJM, aby v budoucnu nedošlo ke sporům o platnost právního úkonu jednoho z manželů přesahující obvyklou správu majetku v SJM učiněný bez souhlasu druhého.

Pro shora uvedené smlouvy platí to, co pro smlouvy dle § 143a o. z., tj. že na jejich znění se manželé či budoucí manželé mohou vůči třetím osobám odvolat jen tehdy, je-li jim obsah smlouvy znám. Jestliže třetí osoba dohodu mezi manželi neznala, pak

---

⁵⁰ srov. Soubor rozhodnutí Nejvyššího soudu: č. 17- C 1191 K aktivní legitimaci k žalobě na ochranu vlastnictví k věci v SJM. Ochrana vlastnictví k věci v SJM vůči neoprávněným zásahům třetích osob se u soudu může domáhat jen jeden z manželů, i když s tím druhý manžel nesouhlasí.

je nutno vůči ní postupovat, jako by žádná neexistovala a použijí se ustanovení § 145 o. z. Jak bylo již výše řečeno, vyžaduje zákon pro takové smlouvy formu notářského zápisu, a to pod sankcí absolutní neplatnosti pro nedostatek formy.

6.4. Zánik SJM

6.4.1. Zánik SJM

Trvání SJM je ve většině případů vázáno na dobu trvání manželství. Podle § 149 o. z. SJM zaniká zánikem manželství, tj. rozvodem či smrtí jednoho či obou manželů nebo prohlášením jednoho z manželů či obou za mrtvého. Zánik manželství a tedy i SJM nastává dnem právní moci rozsudku, kterým se manželství rozvádí. Pokud jeden z manželů zemře, zaniká manželství a tedy i SJM ke dni smrti manžela. V případě prohlášení za mrtvého se vede řízení podle § 195 až 200 o. s. ř. Podle § 22 odst. 1 zákona 94/1963 Sb. v platném znění o rodině (dále jen ZR) nezaniká manželství v případě prohlášení manžela za mrtvého dnem, který byl v rozhodnutí soudu stanoven jako den smrti, ale až dnem, kdy rozhodnutí soudu o prohlášení manžela za mrtvého nabude právní moci. Zvláštním případem, který má vliv na existenci SJM, je skutečnost, kdy prohlášení manžela za mrtvého bude zrušeno, neboť se později zjistí, že osoba prohlášená za mrtvého žije. Podle § 22 odst. 2 ZR je stanoveno, že zaniklé manželství se obnoví jen tehdy, pokud manžel osoby, jež byla prohlášena za mrtvou neuzavřel manželství nové. Pokud tedy dojde k obnově manželství, pak lze mít za to, že SJM stále trvá a dosud nezaniklo, neboť manželství stále trvalo, jestliže žádný z manželů nezemřel. Dalším případem zániku SJM je případ prohlášení manželství za neplatné, neboť takovým rozhodnutím nedochází k zániku manželství od počátku, ale až od právní moci předmětného rozhodnutí. Čili SJM uzavřením manželství, které bylo posléze prohlášeno za neplatné, vzniklo a zaniká až ke dni právní moci rozhodnutí o neplatnosti manželství. Zmíněný případ je však nutné odlišovat od případu tzv. manželství zdánlivého, které vůbec nevzniklo, a proto nevzniklo ani SJM. Příkladem takového zdánlivého manželství je manželství uzavřené osobou mladší než 16 let.

Za trvání manželství může dojít k zániku SJM jen ve dvou případech, a to pravomocným rozsudkem soudu v trestním řízení, kterým je uložen trest propadnutí majetku nebo jeho části.⁵¹ Právní mocí rozhodnutí soudu o propadnutí majetku či jeho

částí je zbaven odsouzený manžel práva dispozice s majetkem v SJM a na jeho místo nastupuje stát, který se bude účastnit místo odsouzeného manžela vypořádání zaniklého SJM.

Dalším případem zániku SJM za trvání manželství je prohlášení konkursu na majetek manžela - úpadce. Podle ust. § 14 odst. 1 písm. k) zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání prohlášením konkursu zaniká SJM úpadce a jeho manžela, přičemž ta část, s níž úpadce podnikal, spadá vždy do konkursní podstaty. Byl-li vznik SJM úpadce a jejího manžela vyhrazen ke dni zániku manželství, má prohlášení konkursu stejné majetkoprávní účinky jako zánik manželství. Je tedy jasně stanoveno, že věci, které sloužily k podnikání manžela, přijdou vždy do podstaty. Manžel úpadce, který by tvrdil, že nějaká věc či právo, se kterým manžel - úpadce podnikal, je jeho výlučným vlastnictvím, a proto by neměla být zahrnuta do podstaty, musel by žalovat na vyloučení takového majetku z konkursní podstaty (§ 19 ZKV), správce pak nesmí po dobu do uplynutí lhůty k podání vylučovací žaloby a po dobu do pravomocného skončení řízení o žalobě, právo či věc zpeněžit ani s ní jinak nakládat, ledaže by odvracel hrozící škodu na takovém majetku (§ 19 odst. 3 ZKV). Zánik společného jmění úpadce a jeho manžela je takový účinek prohlášení konkursu, který je trvalý a nevratný. Zrušením konkursu tento účinek prohlášení konkursu nezaniká.

Jestliže za trvání manželství SJM zaniklo, je možné jeho obnovení jen soudním rozhodnutím na návrh jednoho z manželů (§ 151 o. z.). Toto ustanovení lze uplatnit právě ve dvou shora uvedených případech zániku SJM v důsledku rozhodnutí trestního soudu či prohlášením konkursu na majetek manžela - úpadce. V těchto případech dochází k tomu, že ačkoli manželství trvá, SJM neexistuje. Znovu vznikne pouze tehdy, jestliže jeden z manželů podá žalobu na obnovu SJM a soud tomuto návrhu vyhoví. K obnově SJM dochází ke dni právní moci rozhodnutí, kterým bylo vysloveno obnovení SJM.

---

⁵¹ srov. § 52 odst. 1 a 2 zákona č. 140/1961 Sb. ve znění pozdějších předpisů (trestní zákon)

(1) Propadnutí majetku postihuje celý majetek odsouzeného nebo tu jeho část, kterou soud určí; propadnutí se však nevztahuje na prostředky nebo věci, jichž je nezbytně třeba k uspokojení životních potřeb odsouzeného nebo osob, o jejichž výživu nebo výchovu je odsouzený podle zákona povinen pečovat.

(2) Výrokem o propadnutí majetku zaniká zákonné společenství majetkové.

Nejde však o pokračování zaniklého SJM. Zaniklé SJM je nutné vypořádat a manželé po vypořádání nabudou majetek do svého výlučného vlastnictví. Do doby obnovení SJM každý nabývá majetek jen pro sebe nebo do podílového spoluvlastnictví a každý sám za sebe přijímá závazky a je za ně odpovědný. Co se týká věřitelů - manželů, tak ti se budou moci uspokojit jen z majetku manžela - dlužníka, nikoli ze SJM, neboť společné jmění do doby jeho obnovení neexistuje. Věřitel by však mohl požadovat uspokojení z majetku zaniklého, ale dosud nevypořádaného SJM.⁵²

6.4.2. Období mezi zánikem SJM a jeho vypořádáním

Zanikne-li SJM, je potřeba provést jeho vypořádání. Zánik SJM se časově nekryje s jeho vypořádáním. Mnohdy se uskutečňuje dosti dlouho po jeho zániku (zejména při vypořádání soudní žalobou), a tak vystává otázka, podle jakých právních kritérií hodnotit přechodné období, které vzniká mezi zánikem SJM a jeho vypořádáním, jak nakládat s majetkem patřícím do SJM, které ještě není vypořádáno. Občanský zákoník v tomto ohledu žádnou výslovnou úpravu neobsahuje, a proto není jiné možnosti než si pomoci analogií.⁵³ Ustanovení § 853 o. z. říká, že: "Občansko-právní vztahy, pokud nejsou zvláště upraveny ani tímto, ani jiným zákonem, se řídí ustanoveními tohoto zákona, která upravují vztahy obsahem i účelem jim nejbližší."

Proto pro nakládání s majetkem tvořícím SJM v období mezi zánikem SJM a jeho vypořádáním je třeba obdobně užít ustanovení upravující samotné SJM. Po zániku manželství nabývají jmění bývalí manželé do svého odděleného majetku, proto dále nenarůstá SJM. Pokud však dochází k přírůstkům na společném nevypořádaném majetku, pak tyto přírůstky náleží do SJM, jde např. o úroky na společných vkladních knížkách, úroky na společných bankovních účtech, pojistná plnění týkající se pojištěné společné věci.

---

⁵² srov. R 58/1973: Pro pohledávku věřitele i jen jednoho z bývalých manželů, která vznikla za trvání manželství, bylo možné nařídít výkon rozhodnutí prodejem věcí patřících do BSM, jestliže nebylo vypořádáno dosud ani dohodou, ani rozhodnutím.

⁵³ srov. judikát bývalého Nejvyššího soudu ČR, 3 Cz 10/92: Protože občanský zákoník nemá výslovné ustanovení o tom, jakými ustanoveními se řídí správa společného majetku v době mezi zánikem bezpodílového spoluvlastnictví a mezi jeho vypořádáním, bylo třeba použít ustanovení, upravující vztahy obsahem a účelem nejbližší. Takovými byla ustanovení o bezpodílovém spoluvlastnictví manželů. Občanský zákoník přímo neupravoval způsob vypořádání společných dluhů a pohledávek, které vznikly za trvání bezpodílového spoluvlastnictví a v souvislosti s hospodářským a majetkovým společenstvím manželů. Bylo proto nutné rovněž použít ustanovení upravující vztahy obsahem a účelem nejbližší, tedy ustanovení § 149 a § 150 o. z.

Co se týká hospodaření s majetkem tvořícím zaniklé SJM, je nutné se řídit zejména ust. § 145 o. z., které rozlišuje mezi záležitostmi týkajícími se majetku v SJM běžnými a ostatními. Toto rozlišení bude nutné použít i pro případy dispozice s majetkem zaniklého SJM. Nebude proto možné, aby jeden z manželů v době do vypořádání zaniklého SJM bez souhlasu druhého platně činil takové právní úkony, které nelze podřadit pod běžnou záležitost.

6.5. Vypořádání SJM

6.5.1. Velikosti podílů

Podle ust. § 149 odst. 2 o. z. platí, že zanikne-li SJM, provede se jeho vypořádání. Základní právní domněnkou při vypořádání je, že podíly obou manželů na majetku náležejícího do SJM jsou stejné. To platí o podílech jak na majetku, tak i na závazcích. Tato zákonná domněnka je vyvratitelná, takže není vyloučeno (pokud to jeden z manželů prokáže), že podíly mohou být hodnoceny jako různé, a to v závislosti na zjištěných skutkových okolnostech. Z tohoto ustanovení vyplývají dvě fáze vypořádání, a to kvantitativní, kdy je zjišťovaný rozsah a cena vypořádávaných věcí a kvalitativní, kdy dochází k rozdělení věcí mezi účastníky, případně se stává výlučným vlastníkem věcí jeden z manželů s povinností vypořádat toho druhého. Soudní praxe zdůrazňuje požadavek, aby případná finanční kompenzace byla co nejmenší. Pro kvalitativní úvahu o rozdělení majetku je podle soudní praxe významné, jak se každý z manželů staral o rodinu, nikoliv však čím a v jaké výši přispěl na pořízení společného majetku ze svého odděleného majetku.

Při vypořádání SJM je každý z manželů oprávněný požadovat, aby mu bylo uhrazeno to, co ze svého vynaložil na společný majetek, a je povinen nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho samostatný majetek. Toto ustanovení činilo problémy, pokud se týkalo vyčíslení toho, co má podnikající manžel nahradit do společného SJM. Soudní praxe se přiklonila k názoru, že podnikající manžel je povinen zaplatit do SJM takovou částku, která se rovná kladnému rozdílu mezi aktivy a pasivy jeho podnikání ke dni zániku SJM, což zpravidla je cena jeho podniku. V případě, že by byla výsledná hodnota záporná, tak se k takové ztrátě v rámci řízení o vypořádání SJM nepřihlíží.

Při posuzování vynaložených nákladů jedním z manželů ze svého do SJM je třeba přihlížet i k opotřebení věci. Pokud by v době vypořádání byla hodnota věci nižší než byla původní hodnota, bylo by k tomu třeba přihlédnout s tím, že náklady vynaložené na ně jedním z manželů ze svých prostředků by se hradily jen ve výši podle poměru, v němž došlo ke snížení hodnoty věci. Pokud by v době vypořádání byla hodnota věci vyšší než původní hodnota, například hodnota stavby, tak by se k takovému zvýšení nepřihlíželo při stanovení nákladů vynaložených jen z prostředků jednoho manžela.

Soudní praxe se rovněž vypořádala s otázkou, jak určit výši hodnoty členského podílu v případě společných nájemců družstevního bytu a společných členů bytového družstva. Podle judikatury nelze vycházet z hodnoty členského podílu a ani z hodnoty vypořádacího podílu. Jde o hodnotu, jejíž cena se stanoví cenou obvyklou. Jedná se o cenu, kterou lze za převod členského podílu v rozhodné době a místě dosáhnout. Při vypořádání SJM se nepřihlíží k tomu, co jeden z manželů vynaložil ze svého na oddělený majetek druhého z nich.⁵⁴

Další kritéria pro vypořádání, zejména zájem na ochranu nezletilých dětí, které by mohly být vypořádáním dotčeny, zákonodárce zakotvil do § 149 odst. 3 o. z. Preferuje potřeby nezletilých dětí, přihlíží k tomu, jak se každý z manželů staral o rodinu a jak se zasloužil o nabytí a udržení společného jmění. Zákonodárce zdůrazňuje potřeby nezletilých dětí a chrání toho z manželů, který se věnoval jejich výchově, potřebám rodiny a obstarávání společné domácnosti na úkor svého pracovního zařazení. Péče o děti a starost o domácnost je postavena na roveň výdělečné činnosti druhého manžela. Výši podílů rozvedených manželů při vypořádání SJM mohou nepochybně ovlivnit i takové okolnosti, jako je např. alkoholismus nebo užívání drog jedním z manželů, lehkomyšlné přebírání nepřiměřených závazků, bezdůvodné opuštění společné domácnosti, výkon trestu odnětí svobody apod. S přihlédnutím ke shora uvedenému, ke všem zákonným hlediskům i ke konkrétním vztahům v manželství, nemusí být podíly manželů na majetku náležejícího do zaniklého SJM stejné⁵⁵.

---

⁵⁴ srov. rozsudek NS ze dne 31. 3. 2004, sp. Zn. 22 Cdo 1574/2003

⁵⁵ srov. Sborník NS z r. 1986, str. 499: Výjimečné přiznání většího podílu při vypořádání BSM nebylo možné odůvodnit většími zásluhami o vytvoření majetku, jestliže jeden z manželů měl k tomu lepší předpoklady (vzhledem ke svému vzdělání, schopnostem, profesi, zdraví, apod.) než druhý manžel, jemuž však nelze vytknout, že při starosti o rodinu, při nabývání a udržování společných věcí, při péči o rodinu a děti a při obstarávání společné domácnosti nevyužíval svých schopností a možností.

Pokud mezi manžely bude o vypořádání zaniklého SJM uzavřena dohoda, lze se v této dohodě od zásad uvedených v § 149 o. z. odchýlit, vždy však bude nutné při uzavírání dohody dbát o to, aby dohoda byla platným právním úkonem, tj. musí být v souladu s ustanovením § 39 o. z.

6.5.2. Způsob vypořádání

Formální náležitosti vypořádání SJM jsou stanoveny v ust. § 150 o. z., podle kterého dohoda o vypořádání SJM musí mít písemnou formu, a to bez zřetele na to, zda je či není předmětem vypořádání nemovitosti. Zákonodárce však nepředepisuje formu notářského zápisu. Pokud by písemná forma nebyla dodržena, tak by se jednalo o absolutně neplatný právní úkon. Platné právní úpravě odpovídá, že u nemovitostí evidovaných v katastru nemovitostí vznikají věcně právní účinky dohody o vypořádání SJM až vkladem do katastru nemovitostí.

Vypořádání se provádí vždy k okamžiku zániku SJM. Smyslem vypořádání není pouze rozdělení majetku, který náležel do společného jmění. Mělo by se jednat o komplexní řešení majetkoprávních vztahů mezi bývalými manžely. Při vypořádání SJM nedochází k převodu vlastnictví, protože každý z manželů byl úplným vlastníkem, nedochází ani k postoupení pohledávky ani k převzetí dluhu. Z uvedených důvodů není vypořádání SJM předmětem daně z převodu nemovitostí nebo daně darovací, byť by se jednalo o vypořádání nemovitosti.

K vypořádání SJM může dojít trojím způsobem:

- a) dohodou
- b) soudním rozhodnutím
- c) uplatněním zákonné domněnky

6.5.2.1. Vypořádání dohodou

Zaniklé SJM by mělo být vypořádáno především na základě dohody účastníků. Tuto formu preferuje též zákon, který říká, že: "Nepovede-li se vypořádání dohodou, provede je na návrh některého z manželů soud." (§ 150 odst. 3 o. z.). Teprve nedošlo-li do tří let od zániku SJM k jeho vypořádání ani dohodou ani nebyl v této lhůtě podán

návrh na vypořádání soudem, uplatní se domněnka vypořádání podle § 150 odst. 4 o. z. Jediný případ, kdy nelze zaniklé SJM vypořádat dohodou je při zániku SJM v důsledku smrti jednoho z manželů. V takovém případě se SJM vypořádává vždy soudem v rámci dědického řízení ve smyslu § 175l o. s. ř.⁵⁶

Zásadně je SJM vypořádáváno dohodou po zániku manželství. Dohodu o vypořádání SJM nelze uzavřít před zánikem SJM, a to ani tak, že by byla vázána na odkládací podmínku. Výjimkou je možnost vypořádat vzájemné majetkové vztahy mezi manžely ještě před rozvodem manželství, a to za podmínek stanovených v § 24a zákona o rodině. Toto ustanovení obsahuje úpravu rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu manželství. Připouští, aby soud manželství rozvedl, pokud je mu předložena písemná smlouva s úředně ověřeným podpisem účastníků upravující pro dobu po rozvodu vypořádání vzájemných majetkových vztahů, práva a povinnosti společného bydlení a případnou vyživovací povinnost. Soud v řízení o rozvod manželství tyto smlouvy nezkontroluje a ani je neschvaluje. I na tento typ smluv platí obecná ustanovení o. z. upravující smlouvy, tedy § 37, § 43a, § 43b, § 44, § 48, § 49.

Soudní praxe dovodila, že smlouva o vypořádání vzájemných majetkových práv manželů, kterou zákon podmiňuje rozvod dohodou manželů bez zjišťování příčin rozvratu, je platná pouze v případě rozvodu, o němž bylo rozhodnuto podle § 24a zákona o rodině.⁵⁷

Pokud v době od uzavření takové smlouvy do zániku manželství manželé nabudou nějaký další majetek náležející do SJM, bude nutné jej vypořádat v návaznosti na již uzavřenou smlouvu o vypořádání vzájemných majetkových vztahů pro dobu po rozvodu manželství.

Podle § 150 odst. 1 o. z. musí mít dohoda o vypořádání SJM písemnou formu, a to pod sankcí absolutní neplatnosti (§ 40 odst. 1 o. z.). Do 31. 12. 1992 nebyla zákonem

---

⁵⁶ srov. § 151l, odst. 1 o. s. ř. Měl-li zůstavitel s pozůstalým manželem majetek v SJM, soud rozhodne o obvyklé ceně tohoto majetku v době smrti zůstavitele a podle zásad uvedených v občanském zákoníku určí, co z tohoto majetku patří do dědictví a co patří pozůstalému manželovi.

⁵⁷ srov. Soubor rozhodnutí NS ČR C 572

vyžadována žádná zvláštní forma pro dohodu o vypořádání a bylo možné ji uzavřít ústně i třeba konkludentně. Zvláštní forma nebyla vyžadována ani v případě, že předmětem vypořádání byla nemovitost. Novela provedená zákonem č. 264/1992 Sb. účinná od 1. 1. 1993 začlenila do právní úpravy ustanovení § 149a, které obligatorně stanovilo písemnou formu pro ty dohody, jejichž předmětem byla nemovitost. Rovněž pro tyto dohody platí obecný režim pro vklad do katastru nemovitostí podle z. č. 265/1992 Sb., to znamená, že práva k nemovitostem vznikají, mění se nebo zanikají dnem vkladu do katastru nemovitostí s tím, že právní účinky vkladu vznikají na základě pravomocného rozhodnutí o jeho povolení ke dni, kdy návrh na vklad byl doručený katastrálnímu pracovišti. Teprve novela provedená zákonem č. 91/1998 Sb. účinná od 1. 8. 1998 zakotvila do právní úpravy povinnou písemnou formu pro všechny dohody o vypořádání SJM, nikoliv pouze u nemovitostí.

Ochrana věřitelů je zajištěna v § 150, odst. 2 o. z. zákazem zásahu do jejich práv. Tento zákaz míří zejména na ty případy, kdy v důsledku dohody manželů případně rozhodující část SJM tomu z nich, který není dlužníkem. Soudní praxe řeší rozpor dohody o vypořádání SJM dvojím způsobem. Za prvé jsou věřitelé oprávněni za splnění podmínek § 42a odporovat dohodě o vypořádání SJM, kterou manželé uzavřeli.⁵⁸

Jiný postup naznačil Nejvyšší soud ČR v rozsudku 21 Cdo 2088/2000 ze dne 22. 6. 2001. Zaujal právní názor, že pokud manželé uzavřeli dohodu o vypořádání BSM se záměrem (úmyslem) znemožnit uspokojení pohledávky žalobců, pak účel dohody o vypořádání BSM odporuje zákonu a tato dohoda je ve smyslu ust. § 39 neplatným právním úkonem. Z uvedeného důvodu nemůže být splněna podmínka odporovatelnosti právního úkonu podle ust. § 42a o. z. Nejvyšší soud tímto svým rozhodnutím potvrdil svůj dřívější právní názor, že u právního důvodu, který je neplatný, nelze vyslovit jeho odporovatelnost.⁵⁹

Další ochranu věřitelům před přesuny majetku dlužníka činěnými za účelem zkrácení věřitelů na svých právech poskytuje § 26 odst. 3 zákona č. 328/1991 Sb. o konkursu a

---

⁵⁸ srov. R 27/2000 a 57/2000

⁵⁹ srov. rozsudek NS ČR ze dne 1. 12. 2000, sp. Zn. 21 Cdo 2662/99

vyrovnání. Pokud by manželé uzavřeli dohodu o vypořádání SJM v šesti měsících před podáním návrhu na prohlášení konkursu na majetek jednoho z manželů či po podání návrhu na prohlášení konkursu, byla by taková dohoda neplatná.

Pro dohody o vypořádání zaniklého společného jmění manželů uzavřené podle § 150 o. z. platí obecná ustanovení občanského zákoníku upravující smlouvy, tedy § 37, § 40, § 43a, § 43b, § 44, § 48, § 49.

Dohoda musí být uzavřena oběma účastníky způsobilými k takovému právnímu úkonu. Písemný právní úkon musí vycházet ze svobodného rozhodnutí, musí být učiněn vážně, ustanovení dohody musí být určitá a srozumitelná. Nelze proto dospět k uzavření dohody nátlakem, jednotlivé věci a práva, jichž se dohoda týká, musí být přesně specifikovány, aby nemohlo dojít k záměně. Pokud by došlo k uzavření dohody o vypořádání pod nátlakem, není vyloučeno, aby se postižený manžel bránil žalobou o určení neplatnosti takto uzavřené dohody o vypořádání. Návrhem dohody je návrhovátelem vázán a působí od doby, kdy dojde druhému z manželů. Návrh dohody může návrhovátelem odvolat, dokud není dohoda uzavřena. Návrh dohody zaniká, jestliže nebyl přijat druhým účastníkem či uplynutím stanovené doby pro přijetí návrhu jinak doby přiměřené. Dohoda o vypořádání SJM je uzavřena, jestliže došlo k přijetí návrhu.

Od uzavřené dohody o vypořádání SJM lze odstoupit z důvodů v dohodě specifikovaných či v zákoně stanovených. Při vypořádání SJM dohodou je zásadním způsobem preferována dispozitivní smluvní volnost stran před úpravou obsaženou v ust. § 149 o. z. Účastníci nemusí respektovat zásadu, že při vypořádání SJM jsou podíly obou manželů na majetku patřícím do SJM jsou stejné. Právní úprava obsažená v § 149 o. z. se uplatní zejména při vypořádání SJM soudem.⁶⁰

Manželé mohou dohodou vypořádat své zaniklé SJM jen tehdy, když dohodu uzavřou dříve než se uplatní domněnka vypořádání dle § 150 odst. 4 o. z., tj. alespoň v poslední den tříleté lhůty. Pokud by byla předmětem vypořádání též nemovitost, museli by účastníci dohody rovněž podat ve tříleté lhůtě návrh na vklad do katastru

---

⁶⁰ srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 7. 2000, sp.zn. 22 Cdo 726/99

nemovitostí^{61, 62}, a to právě s ohledem na vznik věcně právních účinků takové dohody až vkladem vlastnického práva do katastru nemovitostí, které nastávají zpětně ke dni podání návrhu na vklad vlastnického práva do katastru nemovitostí. Bez vzniku věcně právních účinků nedojde k vypořádání právních vztahů k nemovitosti.

Pokud dochází k zániku SJM za trvání manželství rozhodnutím trestního soudu či prohlášením konkursu na majetek manžela, ani v těchto případech není vyloučeno uzavřít dohodu o vypořádání, pouze na místo odsouzeného - manžela nastupuje jako smluvní strana stát a v případě prohlášení konkursu nastupuje na místo manžela – úpadce správce konkursní podstaty. K takové dohodě je však nutné schválení soudem, který vykonává nad průběhem konkursu dohled (§ 26a ZKV). Jde opětovně o ustanovení chránící věřitele před úkony, kterými by mohli být zkráceni na svém právu na uspokojení.

6.5.2.2. Vypořádání soudem

Vypořádání soudem by mělo přicházet na řadu až tehdy, když nelze vypořádat SJM dohodou. Řízení o vypořádání SJM se zahajuje na návrh jednoho z manželů. Jedná se o žalobu dle § 80 o. s. ř. V řízení není soud vázán návrhy účastníků ani ohledně ceny věci a ani ohledně přikázání jednomu z nich, může rozhodnout i jinak, než je účastníky navrhováno. Soud však vypořádá jen ty věci, které učiní účastníci předmětem vypořádání. Soud při provádění důkazů není vázán jen důkazními návrhy účastníků, ale opatřuje si důkazy též sám z úřední povinnosti. Návrh na vypořádání je nutné podat nejpozději v poslední den tříleté lhůty po zániku SJM. Pokud ani jeden z manželů v této lhůtě návrh na zahájení řízení o vypořádání SJM nepodá, nastupuje zákonná domněnka vypořádání podle § 150 odst. 4 o. z.

Za předpokladu, že oba manželé se o nabytí majetku připadajícího do SJM zasloužili stejným dílem, soud při vypořádání respektuje stejnou velikost jejich podílů na společném majetku a závazcích. Není-li tento požadavek naplněn, soud přikáže jednotlivé kusy majetku rozvedeným manželům v odlišném rozsahu.

⁶¹ srov. Stanovisko NS č. 44/2000 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek: Byl-li návrh na vklad vlastnického práva nebo jiného věcného práva do katastru nemovitostí podle dohody o vypořádání SJM podán po uplynutí tří let od zániku SJM, nelze vklad povolit.

⁶² srov. Nález ÚS 412/2000

Pokud po vypořádání SJM bylo zjištěno, že existuje ještě nějaký další majetek, který tvořil SJM a nebyl dosud vypořádán, lze jej vypořádat jak dohodou tak soudním rozhodnutím následně v návaznosti na původní vypořádání, avšak jen tehdy, jestliže se zde neuplatnila domněnka vypořádání dle § 150 odst. 4 o. z.

6.5.2.3. Vypořádání ze zákona

V ust. § 150 odst. 4 o. z. se pamatuje na případy, kdy v tříleté lhůtě od zániku SJM nedojde k jeho vypořádání dohodou a ani žádný z manželů nepodá návrh na soudní vypořádání: "Nedošlo-li do tří let od zániku společného jmění manželů k jeho vypořádání dohodou nebo nebyl-li do tří let od jeho zániku podán návrh na jeho vypořádání rozhodnutím soudu, platí ohledně movitých věcí, že se manželé vypořádali podle stavu, v jakém každý z nich věci ze společného jmění manželů pro potřebu svou, své rodiny a domácnosti výlučně jako vlastník užívá. O ostatních movitých věcech a o nemovitých věcech platí, že jsou v podílovém spoluvlastnictví a že podíly obou spoluvlastníků jsou stejné; totéž platí přiměřeně o ostatních majetkových právech, pohledávkách a závazcích manželů společných."

Podle této zákonné domněnky ohledně movitých věcí platí, že jsou ve vlastnictví toho, který je na konci tříletého období výlučně jako vlastník užíval pro potřebu svou, své rodiny či domácnosti. O ostatních movitých věcech platí, že jsou v podílovém spoluvlastnictví, a že podíly obou spoluvlastníků jsou stejné. U nemovitostí vždy platí, že jsou v podílovém spoluvlastnictví manželů a že podíly obou jsou stejné. Účinky domněnky se zapisují do katastru nemovitostí záznamem dle § 7 odst. 1 zákona č. 265/1992 Sb., o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem. Shora uvedená pravidla platí stejně i ohledně ostatních majetkových práv, pohledávek a společných závazcích manželů. Jestliže do tří let od zániku SJM nedošlo k vypořádání členského podílu ve stavebním bytovém družstvu mezi manžely jejich dohodou, ani za tím účelem nebylo zahájeno řízení u soudu, pak se na toto vypořádání po zrušení jejich práva společného nájmu bytu použije ust. § 149 odst. 4 o. z. o vypořádání tzv. ostatních majetkových práv manželům společným. Toto právo se vypořádá podle zásad vypořádání podílového spoluvlastnictví, přičemž se vychází ze stejných podílů účastníků.⁶³

---

⁶³srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 7. 2004, sp.zn. 22 Cdo 2565/2003

Zvláštní ustanovení o vypořádání SJM obsahuje z. č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání. Probíhá-li při prohlášení konkursu řízení o vypořádání SJM úpadce a jeho manžela, tak se dnem prohlášení konkursu stává správce konkursní podstaty účastníkem tohoto řízení místo úpadce. Na správce konkursní podstaty přechází z úpadce oprávnění uzavřít dohodu o vypořádání SJM úpadce a jeho manžela nebo, neprovede-li se vypořádání dohodou, navrhnout vypořádání u soudu. Dohody o vypořádání SJM uzavřené úpadcem po vypořádání SJM jsou neplatné. K účinnosti dohody o vypořádání SJM úpadce a jeho manžela je třeba schválení soudem, který vykonává nad průběhem konkursu dohled. Dohoda smí být schválena tehdy, pokud s ní vysloví souhlas věřitelský výbor (zástupce věřitelů). Pokud by vznikla manželovi úpadce z titulu vypořádání SJM pohledávka, stává se tato konkursní pohledávkou, kterou již není třeba přihlašovat do konkursního řízení.⁶⁴

Zákon o konkursu a vyrovnání obsahuje zvláštní právní úpravu i při vyrovnání. Návrh na vyrovnání musí podepsat rovněž manžel dlužníka na důkaz toho, že souhlasí s použitím veškerého majetku z nevypořádaného SJM k účelu vyrovnání. Manžel je účastníkem vyrovnání a podpisem návrhu na vyrovnání přejímá závazek strpět, aby pro účely vyrovnání byl použit veškerý majetek v SJM. Tento závazek trvá, i když po podání návrhu na vyrovnání došlo k zániku nebo zrušení SJM.

Po uplynutí lhůty stanovené v § 150 odst. 4 o. z. se již nelze úspěšně domáhat vypořádání SJM soudem a nemůže být platně uzavřena dohoda o vypořádání SJM. Není však vyloučeno, aby manžel podal žalobu o určení vlastnictví či žalobu o vydání věci.

⁶⁴Stanovisko Nejvyššího soudu R 52/1998, bod XXXIV: "Pohledávku manžela úpadce, založenou po prohlášení konkursu rozhodnutím soudu o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví, není třeba přihlašovat do konkursu."

6.5.3. Závěr

Vypořádání SJM se provádí podle stavu ke dni zániku SJM. Nelze pominout stav majetku tvořícího SJM ke dni vypořádání. V době vypořádání již nemusí některá věc, která ke dni zániku SJM patřila do zaniklého SJM, existovat, např. z důvodu jejího prodeje, zkonsumování nebo jejího značného opotřebení. Proto při stanovení ceny věci pro účely vypořádání se vychází z ceny v době vypořádání.

Je vhodné ještě před samotným vypořádáním pořídit seznam věcí, práv a závazků tvořících SJM a znát též jejich cenu. Při vypořádání jde kromě úpravy vlastnických vztahů k jednotlivým věcem též o určení velikosti podílů manželů na vypořádaném majetku. Důležitost znalosti ceny jednotlivých složek majetku tvořícího SJM není tak velká pro uzavírání dohody o vypořádání SJM, ale význačnou roli hraje při soudním vypořádání, kdy soud je povinen zkoumat cenu věcí a jiných majetkových práv. Soud při vypořádání nemovitostí vychází z obecné ceny nemovitosti, tj. ceny obvyklé v daném místě v době rozhodování, která vyjadřuje aktuální tržní hodnotu nemovitosti a je běžně označována jako cena tržní odpovídající poptávce a nabídce v daném místě a čase.⁶⁵

U movitých věcí soudy připouštějí dohodu účastníků o ceně vypořádaných věcí. Pokud je mezi účastníky sporná cena vypořádané věci, pak je nutné věc či právo ocenit znalcem. Při jejím stanovení je důležitá skutečnost, kdo věc v mezidobí mezi zánikem SJM a jeho vypořádáním užíval a zda mu tato věc má zůstat i po vypořádání.

V tomto případě bude soud zjišťovat cenu věci v době vypořádání a opotřebení věci v mezidobí půjde na vrub toho z manželů, který věc po celou dobu užíval. Pokud však má věc zůstat ve vlastnictví toho z manželů, který věc nemá v držení, bude muset soud zjistit obě ceny, jak v době zániku SJM, tak v době vypořádání a při vypořádání rozdílnost cen promítnout do velikosti podílů.

---

65 srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSFR 3 Cz 33/92: "Nelze zcela vyloučit, že v ojedinělých případech se v zájmu spravedlivého uspořádání vztahů mezi účastníky soudy odchýlí od zásady, že pro vypořádání je rozhodný stav věci v době zániku BSM. Mohlo se tak stát zejména za situace, jestliže v době mezi zánikem BSM a mezi jeho vypořádáním byla zaviněním účastníků zanedbána nezbytná údržba či pro zachování objektu bezprostředně nutné opravy (zpravidla o dokončené stavby), popřípadě jestliže nebylo pokračováno ve stavbě nedokončeného objektu. Jestliže byla v takovém případě přikázána do stavu některého z účastníků stavba v podstatně horším stavu, než tomu bylo v době zániku bezpodílového spoluvlastnictví, bylo možné pokládat za rozhodný jiný stav společné věci, než z jakého vychází už ustálená judikatura."

Soud zjišťuje obě ceny při vypořádání obchodních podílů manželů ve společnosti s ručením omezeným. Pokud manželé spolu založí za trvání manželství z prostředků náležejících do SJM společnost s ručením omezeným, ve které se stanou jedinými společníky s určitými obchodními podíly, je nutno tyto podíly zařadit do SJM a po zániku SJM tyto podíly vypořádat. Hodnota obchodního podílu není konstantní, nýbrž se mění v čase podle prosperity společnosti. Jestliže nedojde mezi manžely k dohodě o vypořádání a je podán návrh na vypořádání soudem, uplyne většinou mezi zánikem SJM a jeho vypořádáním poměrně dlouhá doba, někdy i několik let. Za tuto dobu se může výrazně změnit hodnota obchodního podílu. Z prosperující společnosti se může stát i společnost předlužená, a proto rozdíl mezi hodnotou obchodního podílu v době zániku SJM a v době jeho vypořádání může být značný. Soud zřejmě bude vycházet z ceny v době vypořádání⁶⁶ a tím půjde snížení ceny obchodního podílu na vrub obou rozvedených manželů.

Dle § 149 odst. 2 o. z. je každý z manželů oprávněn požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co ze svého vynaložil na společný majetek. Ale je zároveň povinen nahradit to, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho výlučný majetek. Jedná se o tzv. zápočty. Soud se těmito zápočty zabývá pouze na základě návrhu účastníků. Neplatí to však o všech nárocích. Pokud např. manžel vynaložil ze svého odděleného vlastnictví prostředky na pořízení prostředků běžné osobní potřeby členů rodiny, nebude moci žádat jejich nahrazení.⁶⁷ Tyto nároky se budou posuzovat s ohledem na povinnost manžela pečovat o rodinu podle zásad stanovených v zákoně o rodině. Pokud byl za trvání SJM z něho vynaložen nějaký majetek na zhodnocení majetku v odděleném vlastnictví jednoho z manželů, tak bude soud zjišťovat, kolik bylo investováno ze SJM do odděleného vlastnictví jednoho z manželů a do rozhodnutí o vypořádání toto promítne.

---

⁶⁶ srov. § 154 odst. 1 o. s. ř.: "Pro rozsudek je rozhodující stav v době jeho vyhlášení."

⁶⁷ srov. R 42/1972 str. 142

6.6. Obnovení SJM

K zániku SJM za trvání manželství může dojít na základě rozhodnutí soudu v trestním řízení o propadnutí majetku podle § 52 odst. 2 TZ anebo na základě prohlášení konkursu na majetek manžela - úpadce. Od chvíle zániku SJM každý z manželů nabývá majetek do svého výlučného vlastnictví, případně se mohou stát spoluvlastníky věci, společnými věřiteli nebo společnými dlužníky.

Jestliže za trvání manželství SJM zaniklo, nemůže být již obnoveno smlouvou na základě souhlasného projevu vůle manželů ale jen soudním výrokem. Řízení se zahajuje na návrh jednoho z manželů. Soud bude rozhodovat na základě náležitě zjištěného skutkového stavu, např. zda odpadly důvody, které se původně dotkly dalšího trvání SJM. Pokud soud návrhu vyhoví, tak po nabytí právní moci rozsudku se obnovují účinky ex nunc, tedy od právní moci rozhodnutí. Takovým soudním rozhodnutím vzniká nové SJM, nejde o pokračování SJM dříve zaniklého.

7. Aplikační praxe soudů týkající se vypořádání SJM

7.1. Vypořádání SJM soudním rozhodnutím

7.1.1. Zásady soudního vypořádání

Podle § 150 odst. 3 o. z. provede soud vypořádání SJM pouze tehdy, pokud nedojde k jeho vypořádání dohodou a na návrh některého z manželů. Soud nezahajuje řízení o vypořádání SJM z úřední povinnosti, ale jen na návrh některého z manželů. Vychází přitom ze zásad uvedených v § 149 odst. 2 a 3 občanského zákoníku:

- soud vychází z toho, že podíly obou manželů na společném majetku jsou stejné,
- každý z manželů je oprávněný požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co ze svého vynaložil na společný majetek,
- každý z manželů je povinen nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho ostatní majetek,
- závazky vzniklé za trvání manželství jsou manželé povinni splnit rovným dílem,
- při vypořádání se přihlédne především k potřebám nezletilých dětí,
- k tomu, jak se každý z manželů staral o rodinu,
- jak se zasloužil o nabytí a udržení společného jmění,
- při určení míry přičinění je třeba vzít na zřetel péči o děti a o obstarání společné domácnosti.

Z těchto zásad vyplývá, že soud při svém rozhodování by se neměl omezit pouze na zjištění rozsahu společného majetku a stanovení ceny. Aby mohl spravedlivě rozhodnout, měl by objektivně zjistit další okolnosti týkající se průběhu manželství, např. péči o děti a o domácnost, výše výdělků manželů. Měl by zjistit i skutečnosti týkající se průběhu manželství (např. péče o domácnost, péče o děti, výši výdělků manželů, hospodaření se společnými prostředky, možnosti a schopnosti manželů, jejich zdravotní stav, faktické zrušení společné domácnosti za trvání manželství apod.). Soud by se měl snažit dosáhnout rovnoprávnosti obou účastníků řízení, a to jak při stanovení velikosti podílů, tak při rozhodování, komu jednotlivé věci připadnou.

Soud může dosáhnout spravedlivého rozdělení věcí, pokud se mu povede objasnit všechny podstatné okolnosti. Od zákonem stanovených zásad by se měl soud odchylovat až po jejich náležitém zjištění, např. z důvodu zahálčivého či mamotratného života jednoho z manželů, alkoholismu, gamblerství, neplnění vyživovací povinnosti podle zákona o rodině, nestarání se o společné potřeby rodiny apod.

Základním předpokladem spravedlivého rozhodnutí soudu o vypořádání SJM je náležité zjištění předmětu vypořádání. Předmětem soudního vypořádání jsou věci, práva a závazky, které účastníci soudu označí. Při vypořádání soud velmi často naráží na řadu sporných tvrzení účastníků, když účastníci vypořádání popírají, že určitá věc či právo patří do souboru zaniklého SJM. Zařazení věcí, peněžní hotovosti či různých cenností do SJM většinou popírá ten z účastníků vypořádání, který má předmětnou majetkovou hodnotu ve své moci s odůvodněním, že se jedná o jeho výlučné vlastnictví nebo o vlastnictví třetí osoby nebo dokonce s tvrzením, že věc již neexistuje v důsledku spotřebování. Další spory často vznikají ve věci existence či neexistence společných pohledávek a společných závazků. Pokud se podaří vyřešit spor, jaké věci a jiné majetkové hodnoty náležejí do SJM, vznikají spory ohledně ocenění těchto věcí a rozhodnutí, komu bude věc ponechána do vlastnictví. Je běžné, že ten z účastníků, který navrhuje, aby mu byla ponechána určitá věc ve vlastnictví, tvrdí nižší hodnotu věci než druhý účastník, jenž o vlastnictví takové věci vypořádáním má přijít. Soud proto musí svá skutková zjištění ohledně předmětu vypořádání opřít o provedení rozsáhlého dokazování, často je nutné pro ocenění věci či majetkové hodnoty náležející do SJM ustanovit soudního znalce.

Soud zjišťuje předmět vypořádání a jeho hodnoty, skutečnosti týkající se potřeb nezletilých dětí a průběhu manželství a vyžaduje si stanoviska účastníků, o který majetek ze zaniklého SJM mají zájem. Po té soud rozhoduje, co kterému z manželů bude ponecháno ve vlastnictví a k čemu ten který z manželů vlastnictví ztrácí a o celkové velikosti podílů na společném majetku. Soud musí zodpovědně přistupovat k vypořádání SJM nemovitostí, ve kterých rozvedení manželé často i s nezletilými dětmi bydlí.

Ve výroku pak soud stanoví, které věci zůstanou kterému účastníku ve výlučném vlastnictví, případně spoluvlastnictví, komu připadne pohledávka, kdo bude povinen

platit společný dluh, případně uložení povinnosti peněžitého dorovnání. Součástí výroku může být též povinnost určitou věc vydat či vyklidit tomu z manželů, jenž předmětnou věc nemá dosud ve své moci, ale soud mu ponechal její vlastnictví. Soud musí dbát, aby jednotlivé nemovitosti, bytové jednotky, věci, práva a závazky náležející do SJM ve výroku přesně specifikoval, aby jeho rozhodnutí bylo vykonatelné.

Návrh rozsudku na vypořádání SJM by měl být formulován následovně:

R o z s u d e k :

Z věcí, které měli účastníci ve společném jmění manželů se přikazuje:

a) do výlučného vlastnictví žalobce .....

b) do výlučného vlastnictví žalované .....

Žalobkyni se přikazuje pohledávka účastníků za ..... ve výši ..... Kč

Žalobce je povinen uhradit dluh ve výši ..... Kč z titulu půjčky, která byla účastníkům poskytnuta na základě smlouvy o půjčce ze dne .....

Žalovaná je povinna vydat žalobci ..... do tří dnů od právní moci rozsudku.

Žalobce je povinen vyklidit ..... do šedesáti dnů od právní moci rozsudku.

Žalovaná je povinna zaplatit žalovanému na vyrovnání podílů částku ..... Kč do tří dnů od právní moci rozsudku.

Žádný z účastníků nemá nárok na náhradu nákladů řízení.

Soud v odůvodnění rozsudku musí uvést důkazy, o něž opřel svá skutková zjištění a odůvodnit jakými úvahami se řídil při rozhodnutí o velikosti podílů na společném majetku.

7.1.2. Některé procesní otázky soudního vypořádání

Věcně příslušným soudem k řízení o vypořádání zaniklého SJM jsou v prvním stupni ve smyslu § 9 o. s. ř. okresní soudy. Místně příslušným soudem je obecný soud žalovaného podle § 84 o. s. ř. Protože ve většině případů dochází k vypořádání zaniklého SJM v důsledku rozvodu manželství, či jeho prohlášení za neplatné, je místně příslušným ve smyslu § 88 o. s. ř. ten soud, který rozhodoval o rozvodu manželů či rozhodl o neplatnosti manželství.

Soud zahajuje řízení o vypořádání SJM jen na návrh podaným jedním z manželů. Účastníkem řízení je rovněž druhý manžel. Po zahájení řízení soud postupuje v souladu s principy občanského soudního řízení pro sporná řízení s povinností tvrzení a důkazní. Ten z účastníků, který navrhuje soudní výrok, musí svá tvrzení opřít o dostatečné důkazy. Jedná se o tzv. důkazní břemeno. V řízení o vypořádání SJM však soud neprovádí jen důkazy navržené stranami sporu, ale sám je též povinen aktivně vyhledávat a provádět důkazy za účelem správného zjištění skutkového stavu věci a tím spravedlivého rozhodnutí. Soud při rozhodování o vypořádání SJM je vázán návrhem jen potud, že má vypořádání SJM provést, avšak není vázán návrhem, jak toto vypořádání provést. Nad povinností plnit důkazní břemeno účastníky vystupuje zde povinnost soudu dle § 100 odst. 1 o. s. ř., který stanoví, že: "Jakmile bylo řízení zahájeno, postupuje v něm soud i bez dalších návrhů tak, aby věc byla co nejrychleji projednána a rozhodnuta. Přitom usiluje především o to, aby spor byl vyřešen smírně." A dále dle § 101 odst. 2 o. s. ř., který stanoví, že soud má v řízení pokračovat i když jsou účastníci nečinní.

V důsledku oslabené zásady projednací ve prospěch zásady vyhledávací v řízení o vypořádání SJM je pro soudce vedení a konečné rozhodnutí sporu o vypořádání SJM složitější a obtížnější než ostatní sporná řízení. Při hodnocení provedených důkazů soud vychází ze zásady hodnocení důkazů stanovené v § 132 o. s. ř., který stanoví, že: "Důkazy hodnotí soud podle své úvahy, a to každý důkaz jednotlivě a všechny důkazy v jejich vzájemné souvislosti; přitom pečlivě přihlíží ke všemu, co vyšlo za řízení najevo, včetně toho, co uvedli účastníci."

Co se týká náhrady nákladů řízení, ve většině případů soud rozhodne, že každý z účastníků si nese své náklady ze svého, a to z důvodu, že rozhodnutí soudu je ve prospěch obou účastníků, jedná se tzv. iudicium duplex. Nelze však vyloučit ani případ, kdy bude rozhodováno o nákladech řízení v souladu s ustanovením § 142 odst. 1 o. s. ř., podle úspěchu ve věci, a to především v marně vyvolaných sporech.

Co se týká poplatkové povinnosti, je tato upravena zákonem č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích (dále jen ZSP), který stanoví pod položkou 4 výši soudního poplatku za návrh na zahájení řízení o vypořádání SJM částkou 1.000,- Kč. Poplatková povinnost vzniká dle § 4 odst. 1 písmo a) ZSP podáním žaloby.

7.2. Judikatura soudů o vypořádání SJM

S ohledem na výše uvedené principy vypořádání soudem je vhodné uvést judikáty ze Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek a ze sborníku Nejvyššího soudu a další rozhodnutí soudů ve věci vypořádání společného majetku manželů:

Sborník IV. Nejvyššího soudu z roku 1986, str. 502:

Při vypořádání BSM nelze se domáhat náhrady toho, co bylo vynaloženo na pořízení věci, které slouží běžné osobní potřebě jednoho z manželů nebo k úhradě jeho běžných povinností, které vyplývají ze zákona (např. k plnění vyživovací povinnosti k dětem nebo k manželům).

Právní rozhledy č. 3/2005 – Nejvyšší soud České republiky:

V řízení o vypořádání BSM (SJM) soud vypořádá jen ty věci (majetek) náležející do tohoto spoluvlastnictví, které účastníci učinili předmětem řízení. Překročit jejich návrhy může jen ohledně ceny vypořádávaného majetku a toho, jak jej mezi manžely rozdělí.

Soubor rozhodnutí Nejvyššího soudu č. 1 – C 45:

V řízení o vypořádání BSM musí být z odůvodnění rozsudku naprosto zřejmé, jak soud dospěl k částce, kterou je povinen jeden z účastníků zaplatit na vypořádání BSM druhému z účastníků. Výpočet této částky má být natolik přehledný, aby se kdokoliv mohl přesvědčit o jeho správnosti. Pokud odůvodnění rozsudku takový výpočet neobsahuje, je rozsudek nepřezkoumatelný a řízení je tak postiženo vadou, která měla za následek nesprávné rozhodnutí.

Soubor rozhodnutí Nejvyššího soudu č. 1 – C 45:

Při stanovení ceny nemovitostí v rámci vypořádání BSM se vychází z obecné ceny, tj. ceny nemovitostí obvyklé v daném místě a době rozhodování, která vyjadřuje aktuální tržní hodnotu nemovitostí.

R 44/1993: Vznik stavby nelze klást do roviny jen s její stavební dokončeností. Dohoda o založení podílového spoluvlastnictví ke stavbě musí být platně uzavřena v době, které časově předchází vzniku stavby jako věci, způsobilé být předmětem práv a povinností.

R. 32/1996: Z povahy bezpodílového spoluvlastnictví manželů vyplývá, že žaloba o přechod vlastnického práva podle ustanovení § 8 odst. 1 zákona č. 229/1991 Sb. nemůže být úspěšně uplatněna jen vůči jednomu z bezpodílových spoluvlastníků.

Nález Ústavního soudu 412/2000:

Je nezbytné odlišit účinky vypořádání BSM působící inter partes a jeho věcněprávní účinky. Nelze pochybovat o tom, že vypořádáním se rozumí uspořádání vlastnických vztahů mezi manžely k věcem, které byly předmětem BSM v době zániku manželství, a z tohoto důvodu je nevyhnutelné respektování stejného režimu jako v případě nabývání, změn nebo pozbývání věcných práv, tj. u nemovitostí evidovaných v katastru nemovitostí též provedení vkladu do katastru nemovitostí. S ohledem na § 2 odst. 3 zákona č. 265/1992 Sb., o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem, ve znění pozdějších předpisů, je třeba, aby návrh na vklad byl doručen ve stanovené lhůtě příslušnému katastrálnímu úřadu. Právní účinky vkladu se vždy váží ke dni doručení návrhu na vklad katastrálnímu úřadu a nikdy k žádnému jinému datu. K vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů proto dochází dnem, ke kterému nastupují účinky vkladu. Z tohoto důvodu musí být nejpozději poslední den lhůty určené k vypořádání podán návrh na vklad. Nebyl-li návrh na vklad podán, uplynutím lhůty nastoupila domněnka o vypořádání zakotvená v § 149 odst. 4 o. z., i když dohoda o vypořádání byla uzavřena. Zákon totiž nevyžadoval pouze uzavření dohody, ale spojoval nastoupení zákonné domněnky se skutečností, že nedošlo k vypořádání dohodou, přičemž pouhé uzavření dohody ještě neznamená vypořádání, protože nadále zůstávají zachovány původní spoluvlastnické vztahy. Tyto závěry se mutatis mutandis uplatní též při vypořádání současného majetkového společenství manželů, tj. společného jmění (§ 150 odst. 4 o. z.).

Rozhodnutí Městského soudu v Praze sp. zn. 24 Co 230/96:

Nabyli-li jeden z manželů dědictvím do svého vlastnictví nějaký majetek s povinností vyplatit dědické podíly jiných dědiců a tyto podíly byly zaplacený za trvání manželství ze společných prostředků obou manželů, představují takto vyplacené podíly náklady vynaložené ze společného majetku na majetek jednoho z manželů. K tomu bylo nutno přihlídnout při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů: manžel, který nabyl dědictvím, je povinen tyto náklady nahradit.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu 2 Cdon 2060/97:

Při stanovení ceny věci pro účely vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů se vychází z ceny věci v době vypořádání, avšak z jejího stavu v době zániku BSM. Zhodnocení společné věci účastníky v době zániku bezpodílového spoluvlastnictví manželů ze zdrojů, jež netvořily toto spoluvlastnictví, nemá vliv na cenu, kterou soud pro účely řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů stanoví.

R 44/2000: Byl-li návrh na vklad vlastnického nebo jiného věcného práva do katastru nemovitostí podle dohody o vypořádání společného jmění manželů podán po uplynutí tří let od zániku společného jmění manželů, nelze vklad povolit (§ 5 odst. 1 písmo e) zákona č. 265/1992 Sb., ve znění pozdějších předpisů).

R 61/2000: Cenu nemovitosti, která byla součástí společného jmění manželů, je třeba při jeho vypořádání stanovit s přihlédnutím k případné existenci práva bydlení bývalého spoluvlastníka (rozvedeného manžela). Dostane-li se při vypořádání jednomu z rozvedených manželů náhrady vyšší, přichází v úvahu též posouzení, zda neodepřít ochranu práva bydlení pro rozpor s dobrými mravy (§ 3 odst. 1 o. z.).

R 4/2001: Výkon rozhodnutí příkázáním pohledávky z účtu u peněžního ústavu podle § 303 a násl. o. s. ř., může být nařízen a proveden jen u pohledávky z účtu, jehož majitelem je povinný. Jiná pohledávka z účtu není způsobilým předmětem tohoto výkonu rozhodnutí, i kdyby na účet byly vloženy peněžní prostředky povinného, případně peněžní prostředky patřící do společného jmění manželů (povinného a majitele účtu). Manžel majitele účtu není účastníkem řízení o výkon rozhodnutí příkázáním pohledávky z tohoto účtu.

R 11/2001: Při stanovení ceny věci pro účely vypořádání společného jmění manželů se vychází z ceny věci v době vypořádání, avšak z jejího stavu v době zániku BSM. Zhodnocení společné věci účastníky v době po zániku jejich BSM ze zdrojů, jež netvořily toto spoluvlastnictví, nemá vliv na cenu, kterou soud pro účely řízení o vypořádání BSM stanoví.

Rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 7.9.2000, sp.zn. 10 Co 608/2000:

Daňovou exekuci nelze vést na účet u banky, který je označen jménem manželky daňového dlužníka.

Rozsudek NS ze dne 10.2.2004: Bezpodílové spoluvlastnictví manželů, do něhož náleží také rodinný domek, může být výjimečně vypořádáno i tím způsobem, že soud přikáže rodinný domek do podílového spoluvlastnictví účastníků.

Rozsudek NS 22 Cdo 1217/99: V řízení o vypořádání BSM, jehož předmětem je rodinný dům, soud při stanovení jeho ceny nepřihlíží k tzv. obsazenosti domu spočívající v tom, že v něm jeden nebo oba účastníci dosud bydlí.

Rozsudek NS Cdo 1951/2002 ze dne 17.2.2004:

Z hlediska účelového určení věci v tom smyslu, zda slouží výlučně výkonu povolání některého z manželů, a proto nepatří do jejich BSM, není rozhodné, zda tyto věci byly koupeny nebo vydraženy z prostředků náležejících do jejich BSM. Tyto skutečnosti mají právní význam až při vypořádání zaniklého BSM, a to ten, že manžel, jehož výkonu povolání věc slouží, je povinen nahradit, co ze společného bylo vynaloženo na tuto věc.

Rc 42/72 Stanovisko bývalého NS Cpj 86/71 (Sb. NS 72, 5, 243):

Do BSM patří také výhry ze sázek ve Sportce a Sazce, věci získané výhrou ve věcné loterii nebo jiné slosovací akci.

Rovněž výnosy, užitky a přírůstky věcí patří do BSM, ať již věc je sama v BSM nebo ve vlastnictví jednoho z manželů.

U výhry na los je rozhodující okamžik výhry, nikoliv zakoupení losu.

I u pojistných smluv týkajících se pojištění osob je nutno vycházet ze zásad použitých při jiných smlouvách a plněních, že totiž do BSM patří plnění ze smlouvy pojistné, pokud bylo za trvání manželství ve prospěch kteréhokoli z manželů realizováno. Pojistka sama může představovat určitou hodnotu, poněvadž u pojištění osob je pojišťovna povinna v některých případech při zániku pojištění vyplatit tzv. odbytné. Je potřeba zkoumat, jaký je stav pojistky při zániku manželství, zda a jaké nároky při zániku manželství z pojistek vyplývají, popřípadě zkoumat, jaké pojistné by bylo k tomuto dni státní pojišťovnou vyplaceno.

Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 8.11.2000 č.j. 10 Co 218/2000-27:

I. Daňovou exekuci lze provést i vydáním exekučního příkazu na přikázání pohledávky na peněžní prostředky u banky, i když konkrétní účet není veden na jméno dlužníka, nýbrž na jméno jeho manželky. Prostředky na účtu však musí být ve společném jmění manželů. Manželce musí být exekuční příkaz rovněž doručen a má proti němu možnost podat příslušný opravný prostředek.

II. Jak exekuční příkaz, tak rozhodnutí o námitkách proti němu jsou rozhodnutími procesní povahy (§248 odst.2písm.e) o.s.ř.) a nemohou být tedy předmětem přezkoumání správním soudem.

7.3. Závěr

Shora uvedené judikáty týkající se BSM řeší vztahy, které lze zařadit pod institut SJM. Vzhledem k tomu, že institut SJM existuje v našem právním řádu relativně krátkou dobu, je poměrně málo judikátů upravujících výslovně úpravu SJM. Judikáty upravující BSM jsou použitelné i dnes a soudy při své rozhodovací pravomoci ve věci SJM z nich skutečně vycházejí.

Veškerá judikatura uváděná i na jiných místech této práce, která byla vydána v době platnosti institutu BSM, je použitelná podpůrně i pro institut společného jmění manželů.

8. Úvahy de lege ferenda

V této části práce bych se rád zabýval návrhy týkající se nové právní úpravy, které vycházejí z poznatků mé advokátní praxe a z mé činnosti při výkonu funkce správce konkursní podstaty.

Do úpravy majetkových poměrů mezi manžely výrazně zasáhne z. č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), který nabude účinnosti dne 1. 7. 2007. Tento zákon v dílu 3, v §§ 268 až 276 upravuje účinky prohlášení konkursu na společné jmění manželů. Přestože koncepce nové právní úpravy navazuje na stávající úpravu podle z. č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, dochází v ní k řadě změn, upřesnění a doplnění a je lépe přizpůsobena úpravě majetkového společenství manželů podle občanského zákoníku. Do postavení úpadce a jeho manžela však výrazně dopadá nová právní úprava obsažená v § 274 insolvenčního zákona: „Nelze-li provést vypořádání společného jmění manželů proto, že závazky dlužníka, které z něj mohou být uspokojeny, jsou vyšší než majetek, který náleží do společného jmění manželů, zahrne se celý majetek náležející do společného jmění manželů do majetkové podstaty.“ Podle mých zkušeností správce konkursní podstaty bude ve většině případů majetek náležející do SJM dlužníka a jeho manžela nižší než jsou závazky dlužníka. V tomto případě případně celý majetek náležející do SJM do majetkové podstaty. Toto ustanovení výrazně posiluje postavení věřitelů, na druhou stranu postrádám v občanském zákoníku odpovídající ochranu manžela dlužníka a jeho nezletilých dětí, kteří na úpadku dlužníka nebudou mít žádnou vinu. Zásadní stanovisko k tomuto problému bude muset zaujmout i soudní judikatura.

Z poznatků své advokátní praxe doporučuji podrobněji a přesněji upravit hospodaření se SJM, zejména v souvislosti s použitím majetku v SJM v podnikání jednoho z manželů. Bylo by vhodné zakotvit možnost manžela nepodnikatele dovolat se neplatnosti právního úkonu - založení obchodní společnosti, jestliže manžel - zakladatel vloží bez písemného souhlasu druhého manžela podstatnou část společného majetku do nové společnosti.

Větší ochranu si jistě zaslouží manžel před protiprávním jednáním druhého manžela a následném exekučním postižení majetku v SJM. Jedná se zejména o trestnou činnost tohoto manžela, neplacení výživného pro další vyživovací povinnost vně rodiny apod. Nadále by nebylo možné pro dluh manžela z důvodu trestního jednání či dluhu na výživném, které je takový manžel povinen poskytovat nikoli uvnitř rodiny, postihnout celý majetek v SJM, ale jen tu část, která by manželů náležela v případě zrušení SJM a jeho vypořádání.

Dále bych navrhl vrátit se zpět k možnosti zrušení majetkového společenství manželů soudem, jak to původně bylo možné v rámci úpravy BSM v případě závažných důvodů (např. podnikání jednoho či obou manželů, marnotratnosti či zadluženosti jednoho z manželů). Při obnovení tohoto institutu by právní úpravou musel být dostatečně chráněn nejen manžel v postavení slabšího manžela, ale rovněž věřitel manžela. S ohledem na potřebu ochrany jednoho manžela na úkor druhého z manželů je třeba definovat pojem „obvyklé vybavení společné domácnosti“, který dnešní právní úprava užívá, ale prakticky jej naplňují soudy při své aplikační praxi. Obvyklé vybavení společné domácnosti by bylo vhodné podrobit zvláštnímu právnímu režimu, který by kromě ochrany druhému manželů před zneužitím poskytoval ochranu rovněž nezletilým dětem.

Co se týká vypořádání SJM, navrhuji upřesnění právní úpravy při vypořádání SJM, když jeden z nich je podnikatel podnikající jako fyzická osoba nebo společník obchodní společnosti, neboť v praxi zde ze strany podnikajících osob dochází k účelovému zmenšování majetku snižováním zisku a zvyšováním nákladů. Nepodnikající manžel by měl mít právo nahlížet do dokladů podnikajícího manžela a rovněž právo pořízení auditu na jeho hospodaření. Jinak mám za to, že současná právní úprava je dostatečná. U dohod manželů uzavřených podle § 24a zákona o rodině doporučuji, aby měl soud právo zkoumat smlouvy o vypořádání vzájemných majetkových vztahů, práv a povinností společného bydlení a případné vyživovací povinnosti, a to z pohledu splnění podmínek kladených na platnost právních úkonů, aby smlouvy byly určité, srozumitelné, učiněné ze svobodné vůle a aby nebyly učiněny v rozporu s dobrými mravy a zájmy dětí.

9. Závěr

Úprava společného jmění manželů obsažená v ust. § 143 a násl. občanského zákoníku je v našem právním řádu stěžejní právní úpravou majetkových vztahů mezi manžely. Ve své podstatě navazuje na základní práva a svobody zakotvené v Listině základních práv a svobod, jako právo vlastnit majetek, stejný zákonný obsah a ochrana vlastnického práva všech vlastníků, ochrana rodičovství a rodiny, zvláštní ochrana dětí a mladistvých, právo rodičů na péči o děti a jejich výchovu a právo dětí na rodičovskou výchovu a péči. Zákon o rodině sice také do jisté míry upravuje majetkové vztahy mezi manžely, když v § 19 stanoví manželům povinnost pečovat o uspokojování potřeb rodiny, a to každému podle jeho schopností, možností a majetkových poměrů. Zákon o rodině ale jinak řeší zejména vztahy mezi manžely navzájem v rovině osobní, a to s ohledem na zájem společnosti o dobře fungující rodinu. Právní úprava v občanském zákoníku řeší vztahy mezi manžely v rovině hmotných statků.

Právní úprava majetkového společenství manželů prošla dlouhodobým vývojem, původně byla obsažena v obecném zákoníku občanském z r. 1811. Zákonem č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, který nabyl účinnosti dne 1. 1. 1950, bylo vyčleněno rodinné právo a poněkud nesystémově i úprava majetkových vztahů mezi manžely z občanského zákoníku. K přesunu úpravy majetkových vztahů v manželství ze zákona o rodině do občanského zákoníku, kam tato úprava systémově patří, došlo zákonem č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, který nabyl účinnosti 1. dubna 1964. Do tohoto základního kodexu soukromého práva úprava podle mého názoru též patří, neboť majetkové společenství manželů je v podstatě určitým specifickým druhem spoluvlastnictví, i když každý z manželů vlastní úplně každou věc náležející do SJM a je pouze omezen ve své dispozici s takovými statky stejným právem druhého manžela. Co se týká práv manželů v majetkových vztazích vyvíjela se právní úprava od principu dominance muže v majetkových vztazích až k dnešnímu principu rovného postavení manželů.

Se vznikem manželství je vždy spjat vznik SJM. Důvodem je, že manželstvím se osobní status muže a ženy mění, že vzniká rodina, která však není pouze auto-

nomním prvkem ve společnosti, ale má řadu vazeb na okolní společnost, a proto je nutné chránit jak zájmy osob uvnitř tohoto relativně samostatného společenství, tak i zájmy třetích osob, které s manžely vstupují do právních vztahů. Právní úprava majetkového společenství manželů je postavena na svobodné vůli jednotlivce, která je zákonem pouze korigována, aby nedocházelo k jejímu zneužívání na úkor ostatních.

Novely občanského zákoníku uskutečněné po roce 1989 se snažily upravit sféru občanskoprávních vztahů dispozitivně tak, aby byla posílena smluvní volnost stran a striktní zákonná úprava aby byla v přípustné míře potlačena. To platí rovněž pro novely týkající se majetkového společenství manželů. Pro právní úpravu BSM byla charakteristická stabilita, avšak kogentnost úpravy byla na úkor práv manželů upravit si vzájemné vztahy v manželství tak, aby lépe vyhovovaly jejich individuálním potřebám. Po provedených dílčích novelách občanského zákoníku se z kogentní úpravy majetkových vztahů postupně stávala úpravou dispozitivní. Současný institut SJM, jak je upraven v občanském zákoníku, ctí svobodnou vůli a smluvní volnost jednotlivce za současného zvýšení ochrany zájmů slabšího partnera, ale též třetích osob. Právní úprava dává manželům širokou možnost odlišné úpravy jejich majetkového společenství od úpravy zákonné a je jen na nich, zda těchto možností využijí, či ponechají, aby jejich majetkové vztahy v manželství byly řešeny zákonnou úpravou. Manželé mohou smluvní úpravou rozsahu jejich SJM předejít pro případ budoucího rozpadu manželství nepříjemným sporům o jejich společný majetek.

Vypořádání SJM, pokud není uskutečněno dohodou ale soudem, je časově značně náročné. Soudy při svém rozhodování se musí vypořádat s řadou obtížných situací, které přináší reálný život a které nejsou náležitě právně upravené. Soudy tak při svém rozhodování nesou vysokou míru odpovědnosti za faktické dotváření právní úpravy týkající se SJM.

Cílem mé práce bylo zhodnotit z praktického pohledu současnou právní úpravu majetkového společenství manželů s ohledem na historické kořeny, právní vývoj a kulturu naší společnosti. Připravovaná rekodifikace občanského zákoníku zřejmě přinese další změny institutu společného jmění manželů, umožní manželům ještě více řešit majetkové vztahy pro dobu manželství smluvně. Na druhou stranu musí zákonná úprava poskytovat náležitou ochranu třetím osobám.

Seznam použité literatury

1. Dohody o vypořádání, Právní rozhledy 2/1999, s. 79 - 81
2. Effenberger, K.: Z historie rodinného práva-věno, Právní rádce 7/1997, s. 38
3. Fiala, I: K rozdílu mezi vypořádáním společného jmění manželů a uzavřením
4. Fleiseher: Dohody manželů podle §143a o. z., Ad notam 1/1995, s. 3 - 4
5. Holub, M. a kolektiv: Občanský zákoník komentář, Linde Praha a. s. 2002
6. Holub, M., Fiala, J., Bičovský, I: Občanský zákoník poznámkové vydání s judikaturou a novou úpravou, Linde Praha a. s. 2002
7. Hrušáková, M. a Mates, P.: K některým otázkám majetkového práva manželů
8. Jehlička, Švestka, Škárová a kolektiv: Občanský zákoník komentář 10. vydání, C.H. Beck 2006
9. Kincl, I, Urfus, V.: Římské právo, Panorama 1990
10. Kindl, M.: Malá poznámka k daňovým aspektům společného jmění manželů, Právní rozhledy 11/1998, s. 568 – 569
11. Knappová, M., Švestka J. a kolektiv: Občanské právo hmotné, Svazek 1., ASPI 2002
12. Knappová, M., Švestka, J.: Znovu ke stavu a perspektivám českého soukromého práva, Právní rozhledy 6/1998, s. 269 - 276
13. Knappová, M.: Držba, Právo a zákonnost 10/1992, s. 585-592
14. Kopáč, L., Švestka, J.: Obchodní podíl a zástavní právo a bezpodílové spoluvlastnictví manželů, Právní rozhledy 9/1996, s. 394 - 395
15. Králíčková, J.: Majetkové manželské právo, Časopis pro právní vědu 1/1995
16. Občanský zákoník - komentář, Díl I. Panorama 1987
17. Občanský zákoník – komentář, Díl II. Panorama 1987
18. Pokorný, M., Holub, M., Bičovský, J.: Společné jmění manželů, Linde Praha a.s. 2000
19. Právo a zákonnost 2/1992, s. 180
20. Radvanová, S. , Zuklínová, M. : Instituty rodinného práva, C. H. Beck 1999
21. Salačová, M.: Podnikání a majetkové společenství manželů, Právo a podnikání 5/1996
22. Telec, I.: Společné jmění manželů a věci k výkonu povolání, Právní rozhledy 11/1998, s. 565 - 568

23. Veselý, J.: Co přináší novela občanského zákoníku do majetkových vztahů manželů?: Právní rozhledy 6/1998, s. 299 - 308
24. Veselý, J.: Změny v právní úpravě majetkového společenství manželů v oblasti nemovitostí a jejich úskalí, Ad notam 6/1998, s. 51-59
25. Zelenka, Maršíková, Zákon o konkursu a vyrovnání, 2 vydání, Linda Praha a.s. 2002

Právní předpisy

1. Císařský patent č. 946/1811 ř. z. obecný zákoník občanský
2. Zákon č. 946/1811 sb. z. s. obecný zákoník občanský ve znění pozdějších předpisů jej měnících a doplňujících ve znění ke dni 1. 1. 1925
3. Zákon č. 265/1949 Sb. o právu rodinném
4. Zákon č. 266/1949 Sb., o zatimních změnách v některých občanských věcech právních
5. Zákon č. 86/1950 Sb. trestní zákon
6. Zákon č. 141/1950 Sb. střední občanský zákoník
7. Zákon č. 140/1961 Sb. trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
8. Zákon č. 94/1963 Sb. o rodině, ve znění pozdějších předpisů
9. Zákon č. 93/1963 Sb. občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
10. Zákon č. 40/1964 Sb. občanský zákoník
11. Zákon č. 131/1982 Sb., kterým se mění a doplňuje občanský zákoník,
12. Zákon č. 328/1991 Sb. o konkursu a vyrovnání, ve znění pozdějších předpisů
13. Zákon č. 509/1991 Sb., kterým se mění, doplňuje a upravuje občanský zákoník
14. Zákon č. 549/1991 Sb. o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů
15. Zákon č. 591/1991 Sb. obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
16. Zákon č. 342/1992 Sb. o katastru nemovitostí, ve znění pozdějších předpisů
17. Zákon č. 264/1992 Sb., kterým se mění a doplňuje občanský zákoník
18. Zákon č. 265/1992 Sb. o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem
19. Zákon č. 91/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon o rodině
20. Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení
21. Listina základních práv a svobod